

**CONFERINȚĂ
TZVETAN
TODOROV**

Luiza Vasiliu scrie despre conferința susținută de Tzvetan Todorov la Biblioteca municipală din Lyon, Franța, cu tema Teama de barbari. Dincolo de șocul civilizațiilor.

Citiți articolul ÎN » PAGINA 11

PRIMUL MAGAZIN CULTURAL DIN ROMÂNIA » APARE SÎMBĂTA » **EDIȚIA NAȚIONALĂ** » WWW.SUPLIMENT.POLIROM.RO

Suplimentul DE CULTURĂ

**1,5
LEI**

NR. 215 » 7 – 13 februarie 2009 » Săptămînal realizat de Editura Polirom și „Ziarul de Iași” » supliment@polirom.ro

**CIRCUL NOSTRU
VĂ PREZINTĂ:**

**POVESTEA UNUI BUN
TOVARĂȘ**

Lucian Dan Teodorovici

„Noi poate că n-am greși foarte mult dacă l-am lăsa să se bucure de ele în liniște. Pentru că, din fericire, iluziile lui Ion Iliescu îl mai ajută doar pe el. Pentru noi au devenit, în fine, inofensive.”

TEO & GHEO ÎN » PAGINA 2

CONSTANTIN CIOPRAGA (1916-2009)

„Glasul iubirii a fost pentru mine glasul istoriei“

**Ar putea fi cel mai
fericit regizor
din lume**

**Interviu cu Radu Jude
realizat de Iulia Blaga**

Cea mai fericită fată din lume, lungmetrajul de debut al lui Radu Jude, participă între 5 și 15 februarie la Festivalul de la Berlin, în secțiunea „Forum”.

ÎN » PAGINA 10

**leșind din cutia cu
amintiri**

Un grupaj realizat de Constantin Vică

Citiți o cronică a principalelor expoziții de arte vizuale ce au putut sau mai pot fi urmărite în București în primele luni ale anului 2009.

ÎN » PAGINILE 4-6

lașul a rămas în această săptămînă fără una dintre personalitățile culturale cele mai cunoscute: istoricul, scriitorul și criticul literar Constantin Ciopraga.

Publicăm în acest număr interviul pe care academicianul i l-a acordat lui Alex Savitescu în 2001. Un interviu în care veți descoperi biografia spectaculoasă a unuia dintre cei mai apreciați oameni de litere români din ultimul secol.

» „În casă părinții mei aveau puțină știință de carte. Bunicii nu aveau știință deloc. Am văzut însă la părintele meu stima nemărginită pe care o avea pentru oameni cu carte, și întii nemărturisită, apoi mărturisită, a fost dorința lui, care era și dorința unora dintre rudele apropiate, de a mă ridica prin carte.”

» „Am rămas tot timpul cu voluptatea descoperirii adevărilor. Această iubire de trecut este din punctul meu de vedere imanență omului. Ea s-a conjugat cu dragostea pentru toți oamenii din spațiul cuibului.”

Citiți interviul ÎN » PAGINILE 7-9

CIRCUL NOSTRU VĂ PREZINTĂ:

Povestea unui bun tovarăș

Nu știm dacă-i o poveste tristă sau veselă. De fapt, nici nu are importanță. Pentru că-i o poveste de viață, iar povestile astea au calitatea de-a fi și triste, și vesele, amestecându-ne în felul asta nouă, cititorilor, emoțiile și făcându-ne cu atât mai interesați. Povestea pe care o spun astăzi e însă una mai puțin obișnuită. Pentru că ea se ațeează, pe cât o permite un spațiu limitat, pe soarta unui om ieșit din comun, un om care și-a dorit întreaga viață să se confunde cu istoria însăși și, în bună măsură, a reușit asta.

Ca să respect tiparul hollywoodian, unul cu priză la public, încep povestea mea cu un citat din prezent. La-tă-l: „Sntem la sfârșitul celor 500 de ani de capitalism. Vor urma 30-40 de ani de nouă ordine mondială. Eu nu o să mă prind această nouă ordine. Dar voi o veți prinde”. Ați recunoscut, bineînțeles, citatul. Și, implicit, personajul cărăușului aparține și cărăușului dedicat această scurtă poveste. Din chiar felul în care snt formulate frazele, este evident că avem de-a face cu un bunuc. Unul care privește, cu un strop de uimire, cu alt strop de satisfacție prezentul. Dar, mai ales, unul care, asemenea bunucilor de pretutindeni, își oftează și regretul că nu va prinde lumea viitoare în împlinirea ei.

În urma declarației acestui om care s-a confundat și poate, într-un fel, încă se confundă cu istoria, mai mulți ziaristi de la mai multe ziare s-au grăbit să lanseze discuția despre moartea capitalismului. Pe alte coordonate totuși decât cele ale morții capitalismului, e o discuție importantă, care se poartă acum, sub povara crizei, și-n alte colțuri ale lumii. Îngrijorarea nu se referă însă atât la ceștea sistemului, cât la formele pe care va trebui să le îmbrace pe viitor, ceea ce înseamnă oarecum altceva. Nu și pentru personajul nostru însă.

O privire chiar și superficială asupra destinului acestuia te fascinează, în ciuda reținerilor morale pe care și le-a creat. Crescut la școala iluziilor unui socialism biruitor, acest om s-a trezit, la un moment dat, într-o poziție îngrată: povestile copilăriei, ale tineretii au fost sufocate de o realitate pe care nu a-vea cum s-o înțeleagă. Valorile pe care și le crease i-au devenit piedică în ascensiune. Astfel că, dînt-un tovarăș de nădejde al partidului în care și investise speranțele, a ajuns un tovarăș colateral. Urscase pînă-n poziția de prim secretar al Comitetului Central al organizației de tineret, condusese chiar destinele tineretului din poziția de ministru, avea tot viitorul în față, ca să coboare apoi, treaptă cu treaptă, mulțumindu-se într-un tîrziu cu poziția de șef al unei edituri tehnice. Nu s-a gîndit însă la moartea comunismului, adică a sistemului care, confiscat de alții, îi blocase ascensiunea. Dimpotrivă, mînat de entuziasmele tineretii, a început să viseze la ziua în care sistemul va fi în mina lui. Și-i va putea da o altă turmură. Una originală.

Opортunitatea a apărut la sfîrșit de '89. Numai că, odată cu ea, a venit și-o ironică: tovarășul a fost obligat la compromisul vieții. Vîstînd permanent la moartea capitalismului, s-a trezit în situația de a decreta moartea comunismului. Trebuie să ne imaginăm ce a fost în sufletul lui, fie el și-un suflet prezidențial. În ciuda faptului că acum avea sistemul în mîna, s-a văzut obligat să-l manipuleze după voia altora. Și, cu toate încercările de

a-l transforma în acea societate socialistă originală la care aspira, a trebuit să se accepte într-un final învins. O a doua lovitură direct în plexul iluziilor sale.

Și au mai trecut douăzeci de ani peste el. Entuziasmul de odinioară, devenit între timp bunic, n-a mai avut de ales. S-a mulțumit cu o armată de fani, nostalgici și ei, s-a închistat în propriile-i vise, privind năucit în jur și auzindu-și vocea scăzînd în importanță, diluîndu-se, pînă la a deveni abia șoptită.

Istoria însă, o dovedește cazul omului pe care l-am avut ca personaj, este, măcar din cînd în cînd, rotundă. Și, în timp ce o lume întreagă se sperie de o criză fără precedent, bunicul nostru s-a trezit în fața unei a treia mari oportunități. Nu, de astă dată nu mai poate reveni în fruntea sistemului. Dar acum, la senectute, omul care a visat întreaga viață la moartea capitalismului, dar a fost nevoit s-o proclame pe cea a comunismului s-a trezit cu o mare sansă în față: aceea de a se putea convinge pe el însuși că, deși nu va mai avea ocazia s-o vadă, măcar va putea lăsa moștenire acea lume nouă pe care a construit-o în imaginație întreaga viață.

Morala acestei povești nu-și mai are rostul. Cum nu-și au rostul nici îndignările jurnaliștilor. Pentru că la Sinaia n-a vorbit vreun profet. A vorbit doar un bun tovarăș, devenit între timp bunic, care are nevoie acum, la vîrsta înțelepciunii, să-și revînie iluziile tineretii. Iar noi poate că n-am greși foarte mult dacă l-am lăsa să se bucure de ele în liniște. Pentru că, din fericire, iluziile lui Ion Iliescu îl mai ajută doar pe el. Pentru noi au devenit, în fine, inofensive.

ROMÂNII E DEȘTEPTI

Complexul comercial „Universitatea”

Reiau o temă de jeluire mai veche, a mea și a altor români: cum de n-avem tocmai noi, cu nenumărații noștri elevi și studenți medaliați la tot felul de olimpiade de științe și arte internaționale, cum de n-avem, zic, tocmai noi o universitate printre primele... hai, nu zece ori cincizeci, dar măcar printre primele cinci sute din lume? N-avem? N-avem. Într-un articol din ziarul „Gîndul” apărut în octombrie 2008 am citit că doar Universitatea Politehnică București ar intra așa, la mastață, într-un „Top 1000”, dar mai pe la coastă, fiind plasată, conform unui studiu făcut în Spania, pe locul 925. Se pare că mai bine de-atît nu se poate.

Ba, poate, chiar stăm foarte bine. Măcar avem universități. După cum evoluează lucrurile, n-o să treacă mult și-o să rămînem doar cu niște complexe comerciale numite „universități”. Asta îmi vine să zic acum, într-o criză de pesimism declanșată de o relatare dintr-un sîn de *alma mater*. Relatarea mi-a stîrnit concomitent furia și, oximoronic, bucuria că n-am

Hai să ne lămurim. Un tînar cadru universitar economist îi ia de sus pe mai vîrstnici săi colegi de la alte facultăți, pe motiv că nu sînt rentabili. Nu aduc bani. Printre profesorii respectivi se numără oameni care au publicat studii în reviste cotate ISI (deci măresc punctajul și prestigiul universității), sînt invitați să țină conferințe la universități de top din Europa sau Statele Unite, au lucrări de referință în domeniul lor... Da, dar nu aduc destui bani. Așa s-a pus problema în ditamai consiliul universității. Și nimeni n-a protestat. Fiindcă totul se reduce la bani, nu?

Tocmai, că nu. Asta deși se pare că ideea rentabilizării universităților de stat (și chiar a celor particulare) cîștigă tot mai mult teren. Iată unul din motivele pentru care n-o să avem multă vreme universități în topuri.

Există două lucruri simple care ar trebui știute de oricine intră în sistemul universitar. Primul ar fi acela că o universitate nu trebuie să fie rentabilă. Adică nu în termeni financiari. Universitatea nu este un butic de diplome, care se cumpără în rate anuale, ci e tocmai *universitas*, comunitate, spațiu comun de dialog și educație. Performanțele ei nu trebuie să fie economice, ci academice. O universitate cheltuie, ba chiar risipește bani, face praf miliarde, înghite bugete imense. Așa trebuie să fie. Pe moment profitul este unul spiritual.

Nu-ți trebuie însă mult creier ca să înțelegi că universitatea e profitabilă și economic – dar pe termen lung. Absolvenții unei universități de calitate vor fi creatori de profit în toate domeniile. De aceea țările care au o politică educațională inteligentă investesc în învățămînt: investiția respectivă se va întoarce înmîit la bugetul statului. Și de aceea judecarea calității unei facultăți după numărul de studenți plători e mai degrabă gîndire de telal.

Al doilea lucru e în general știut de cadrele universitare, dar ocultat publicului larg. Un număr mare de studenți cu taxă nu înseamnă neapărat profit pentru universitate, ci în primul rînd pentru profesori. Cea mai mare parte din banii plătiți de studenți ajung în buzunarele unor oameni care citeșc niște cursuri într-un amfiteatru tîcîc cu trei sute de oameni. Universitatea se bazează tot pe sumele venite de la bugetul statului.

Rezultatul e cel care se vede: numărul studenților crește, calitatea învățămîntului scade, iar universitățile nu devin mai profitabile, ci mai proaste. În schimb este incurajată transformarea cadrelor universitare în gestionari de buticuri cu diplome, dirijați de știința atotputernică a economiștilor, noii șefi de hală academică. Sigur, așa n-o să avem niciodată o universitate în vîreun top, dar ni le-am putea lista pe toate la bursă. Poate se găsesc niște magnați ruși care să le cumpere.

» La Sinaia n-a vorbit vreun profet. A vorbit doar un bun tovarăș, devenit între timp bunic, care are nevoie acum, la vîrsta înțelepciunii, să-și revînie iluziile tineretii. Iar noi poate că n-am greși foarte mult dacă l-am lăsa să se bucure de ele în liniște. Pentru că, din fericire, iluziile lui Ion Iliescu îl mai ajută doar pe el. Pentru noi au devenit, în fine, inofensive.

reușit să ajung cadru universitar.

Povestea spune că la una din ședințele de consiliu sau cum le-o zice, ședințe la care se adună reprezentanți ai tuturor facultăților, se ridică la un moment dat un tînar cadru universitar de la Științe Economice și începe să-i beștelească pe bieții profesori de la Litere, pe motiv că nu reușesc să își umple secțiile cu cît mai mulți studenți (mai ales studenți care își plătesc studiile) și, astfel, nu sînt rentabili. Cu alte cuvinte, nu își justifică activitatea, fiindcă „nu fac bani”.

Dacă ar fi lucrat în domeniul bancar, personajul respectiv ar fi putut fi unul din cele care au pus umărul la agravarea crizei financiare globale din 2008. Dacă ar fi fost suficient de vîrstnic la începutul anilor '90, ar fi devenit un foarte bun administrator de joc piramidal. Sau un director de bancă falimentată pe spinarea clienților. Însă acolo, la universitate, nu avea ce să caute. Și n-are ce să caute nici acum – deși tocmai el e reprezentantul spiritului ce animă universitățile românești.

Expoziția „Picasso și Maeștrii“, fenomen de societate la Paris

Ce anume îi face pe francezi să stea ore în șir la coadă la un muzeu? Această disponibilitate este expresia unui fenomen subtil de consumism cultural, făcut dintr-un exersat și nu mai puțin veritabil gust pentru evenimentul artistic, la care se adaugă presiunea socială de a nu rata ce pare la modă. În Parisul sfârșitului de an 2008 și începutului de an 2009, expoziția „la modă“ rămâne *Picasso și Maeștrii* care, din octombrie trecut și pînă luni seara, pe 2 februarie, a atras la Grand Palais un număr record de vizitatori: 780.000. Aceștia s-au perindat prin fața celor 200 de pînze care prezintă un dialog surprinzător și concret între tablourile lui Picasso și operele „gemene“ care l-au inspirat, semnate de Goya, van Gogh, Manet, Velazquez, Titien, Poussin, Delacroix sau Cézanne.

Cristina Hermeziu, Paris

Ideea e simplă și extrem de eficace: sunt alăturate pe același perete cîte două tablouri-surori. De exemplu, pînza *De-moiselles des bords de Seine*, în versiunea figurativă a lui Manet, se învecinează cu versiunea cubistă a lui Picasso. Efectul e la fel de copleșitor pentru majoritatea perechilor de pînze: *Madame Moitessier*, pictată de Ingres în 1856, s-a reîncarnat peste timp într-un *Grand nu au fauteuil rouge*, realizat de Picasso în 1929; perfectă și cuminte, *L'Infante Marie Marguerite*, pictată în 1653 de Diego Velazquez, se oglindește în reinterpretarea exuberantă pe care Picasso o dă aceluiași chip de copilă nobilă în 1957.

Expoziția *Picasso et les Maîtres* e o abilă demonstrație a mecanismului inspirației, așa cum răzbate din confruntarea între tablouri-surori, pictate adesea la distanță de trei secole. Picasso, artistul precoc, care era în măsură să afirme „la 15 ani pictam ca Raphael și mi-a trebuit o viață ca să pîncez ca un copil“, nu copiază pur și simplu teme intrate de mult în istoria picturii, așa cum ar părea la prima vedere prin alăturarea flagrantă: geniul său le de-structurează, în sensul cubist al termenului, le digeră, le ia drept

În stînga: Edouard Manet, *Matador salutind*, 1866-1867. Sus: Pablo Picasso, *Matadorul*, 1970

pretext, le ia în răs_păr, de unde rezultă o nouă lectură, nu de puține ori ironică. Ceea ce face Picasso cînd se inspiră din tablourile unor pictori celebri nu înseamnă „nici pașîșă, nici parafrază, ci reinterpretarea lor fără tabu-uri sau fetișism“, explică Anne Baldassari, directoroarea Muzeului Picasso din Paris și curatoarea expoziției-eveniment.

Ore întregi de așteptare la o coadă interminabilă

6.000 de vizitatori pe zi înseamnă și peste două ore de așteptat la rînd pentru a pătrunde în Grand Palais și a vizita primul său etaj în condiții nu tocmai ideale pentru contemplări estetice. Deși organizatorii încearcă să fluidizeze fluxul de oameni, în aceeași sală se pot găsi în același timp și cîte o sută de persoane care nu vor să „rateze“ nici un tablou. Momentul e unic: mass media din Franța a

descrie pe larg și a sporit anvergura evenimentului care adună la un loc capodopere din toate muzeele lumii, puțin probabil de a mai fi alăturate vreodată în viitor și din pricina costurilor uriașe pentru asigurarea tablourilor și organizarea expoziției, însumînd 4,3 milioane de euro. Pasiunea pentru Picasso și maeștrii săi a devenit atît de mare încît rezervările prin Internet pentru a beneficia de tranșe orare preferențiale, care le permit vizitatorilor să nu stea la rînd, nu înseamnă și un moment de receptare calm. „De multe ori trebuie să dai din coate ca să-ți faci loc, cîteva secunde în fața unei pînze, îmi mărturisesc Marie, învățătoare. Am venit special de la Toulouse, tocmai din sudul Franței, ca să văd expoziția. E sublimă“, adaugă tînăra care pentru cele cîteva clipe de contemplație a plătit, incluzînd cazarea la hotel, drum și bilet, aproape 200 de euro.

» Evenimentul parizian a antrenat o adevărată industrie culturală.

Evenimentul a antrenat o adevărată industrie culturală. Agențiile și hotelurile au conceput oferte speciale pentru a profita de „turismul cultural“ declanșat de expoziția-vedetă. Organizatorii expoziției au rentabilizat și mai mult evenimentul propunînd firmelor și întreprinderilor interesate seri culturale private în saloanele expoziției sau „dimineți de lucru“ în preajma capodoperelor, pentru sume de mai multe mii de euro. În mod excepțional și în premieră mondială, pentru ca evenimentul să se încheie apoteotic, s-a hotărît ca expoziția *Picasso et les Maîtres* de la Grand Palais din Paris să rămîna deschisă publicului zi și noapte, timp de trei zile, de vineri, 30 ianuarie 2009, pînă luni, 2 februarie, la orele 20. Începînd cu 3 februarie, capodoperele-surori s-au despărțit iar, regăsindu-și peretele

obișnuit dintr-un muzeu din Londra, New York, Madrid, Berlin sau Amsterdam.

Dincolo de fenomenul de societate pe care l-a relevat succesul excepțional al expoziției, dincolo de înghesuiala permanentă care nu mai putea lăsa loc decît sentimentului snob de a fi trecut pe acolo, *Picasso et les Maîtres* face parte din evenimentele de excepție care poartă amprenta și spiritul timpului nostru. În era globalizării, mirarea în fața perfecțiunii clasice a *Infantei* lui Velazquez (1653) se amplifică, descoperind alături silueta modernă recompusă de Picasso în 1957, într-o neputzibilă bucurie a culorilor. După 300 de ani, cele două fetițe s-au întilnit prima oară la Paris. Prima locuiește în Muzeul Luuvru, cea de a doua în Muzeul Picasso din Barcelona. Cînd capodoperele lumii nu mai aparțin unui loc, unui stat, unui om, dialogul e profund.

SUPLIMENTUL LUI JUP

BIBLIOTECA DIN PETRILA DE ION BARBU

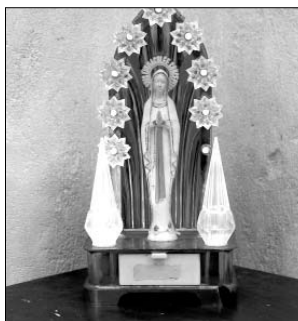
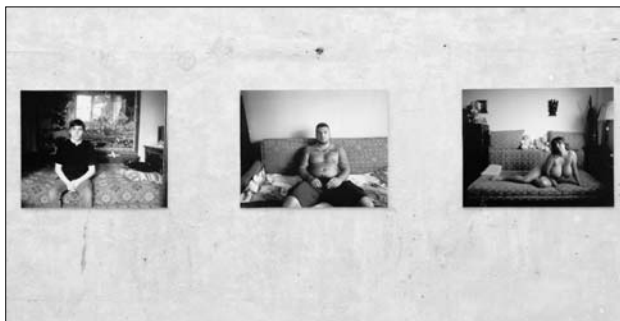
Michele Bressan: Ieșind din cutia cu amintiri

Michele Bressan s-a născut în 1980. E fan Polaroid – scrie și pe pagina lui de Facebook –, iar imersiunea în anii '80 propusă la *Atelier 35* nu e una nostalgic-personală.

Constantin Vică

Proiectul *1980*, al cărui curator e Mircea Nicolae, se desfășoară în trei etape, între 14 ianuarie și 4 februarie, și a fost construit ca o *work in progress*. Prima etapă a adus portretele a trei oameni născuți în anii '80, surprinși în interioare kitsch, alături de alte interioare comune (camera televizorului, restaurantul cu mese metalice etc.) al căror aer de familie poate fi resimțit doar de copiii acelei perioade. Polaroidul e în poveste, desigur. A doua etapă a fost reconstituirea a trei albume de familie din fotografiile de amator. Fotografiele au fost găsite în arhive de familie, prin țiguri sau pe stradă și au fost transpuse tot pe Polaroid. Ultima etapă aduce trei filme scurte, *home movies* trase în super 8, pentru a închide aria tehnologiilor nostalgice deja *dead-media*. Super 8 a fost instrumentul de conservare a afectivității familiale în SUA anilor '80.

Michele Bressan nu e doar fotograf, chiar dacă mediul în care lucrează este cel fotografic. Încercarea lui e una de arheologie tehnic-conceptuală. „Fotografal și tehnicianul care administrează cutiile cu amintiri”, scrie Mircea Nicolae în scurtul *statement* al expoziției. Astfel, fotografal nu mai e interesat de un aspect estetic, ci mai degrabă de ceea ce a stat în spatele înregistrării și de mediul tehnologic al înregistrării. El face munca arheologului urban, apoi pe cea a antropologului și la final pe cea a unui om care reconstruiește o epocă reitinerind instrumentele ei de captură și arhivare. Alegerea celor două tehnologii – Polaroid și super 8 – nu e întâmplătoare: ele au fost folosite în spațiul occidental european și în SUA ca mecanisme de întreținere a memoriei. Michele Bressan face trecerea între explorarea memoriei spre explorarea mediului fotografic al perioadei. În portretele din prima etapă a

expoziției, dar și în albumele de fotografii de familie găsite, Michele reperaază clișeele vizuale ale unei epoci. Ceea ce la început au fost obiectele fetiș – peisaj interior cu carpete pe pereți, Fecioara Maria de plastic cu leduri, mileuri, mesele de fier etc. – acum devin elementele unui limbaj vizual care trăiește material cu ajutorul unor tehnologii care au murit social.

Michele Bressan s-a născut în 1980. Nu are nostalgie estetică, ci mai degrabă privirea neutră a celui care face reconstituirea.

www.michelebressan.ro

RECOMANDĂRI

» Nu am ajuns la spațiul Laika din București când acesta s-a deschis pe 15 ianuarie, cu expoziția artistului Vlad Olariu – o serie de sculpturi-obiect produse din BCA (beton celular autoclavizat). Sînt „jucării” pentru adulți din materialul de construcție al momentului. O Românie de BCA în șantier continuu. Expoziția poate fi vizitată în fiecare joi și vineri, prin programare telefonică la numărul 0723 320 931.

[//www.laikaars.blogspot.com](http://www.laikaars.blogspot.com)

» Aș fi vrut să ajung la Galeria Mora să văd expoziția de streetart a lui Alexandru Ciobotariu, *Pisca Pătrată*. Pînă pe 12 februarie sper să găsesc pe cineva la galerie, altfel mă voi întilni cu pisica pătrată pe zidurile orașului de-abia la primăvară.

[//undergroundbd.blogspot.com](http://undergroundbd.blogspot.com)

Strania poveste a domnilor bufoni

După o adaptare a unui roman horror numit „De veghe la căpățîi luminîte de la capătul tunelului”, televiziunile românești au lansat un foarte de prost gust film. Însă personajele ce populează scenariul au un singur lucru în comun cu eroul lui Jerome D. Salinger: în discrete momente ale vieții lor și existențele noastre, li s-a zis: „Popescu, treci la loc, ai patru, ne vedem la vară!”. Nu știu cît succes mai au la public domni din pelicula de doi bani propusă pentru micile ecrane de această

Strania Film din care par a face parte producătorii emisiunilor-dezbateri, dar un lucru a devenit cert: personaje asupra cărora plana speranța că istoria le-a devorat just și fără remușcări au revenit în forță și cu aplomb de guru ai societății.

Victor Ciorbea, fostul premier, fostul primar și fostul adulat de masa intelectualilor fără de tremolo sau de mirare la miracolul cotidian al vieții, apare în rol de tață prin pridvorul talk-show-urilor. Cu alura unei Mărioare Mărărescu feat Ion Dolănescu,

domnul Ciorbea propovăduiește, cu arătătorul la ie și inelarul pe cerdac, soluții morale de guvernare. Să te ferească, văleu, muică, de te afli în raza de acțiune verbală a domnului Ciorbea; și să te mai ferească Sfîntul Duh de nu ai părerea domniei sale! Iuiul, de ce iureș e capabil domnul C., pe care avem cu toții surprinderea să-l descoperim, astăzi, la zece ani de cînd a zis „stop!” și „hic!” istoriei CDR, mai vitează decît I-am fi intuit vreodată.

Din aceeași falie temporală, la un moment dat reapăruse și Emil Constantinescu, precum o navă decamufletă dintr-un film SF. Cu aceleași înălțătoare discursuri morale privitoare la starea națiunii, a acțiunii și reacțiunii, a vieții, în general.

Domnul Ciorbea are, de un timp încoace, un partener de muzeu reîncarnat la postul rival și de nișă. Dacă premierul 1.0 apare la Realitatea TV, premierele în versiunea updatată cu ghiul e de zărit (și de ocolit) pe la Antena 3. Radu Vasile nu

LA LOC teleCOMANDA

Alex SAVITESCU

poate scoate octavele domnului Ciorbea, dar e capabil, ca și fostul său aliat, să îndoaie cheia sol dintr-o singură aruncătură de frază.

Într-un film nominalizat la Oscarurile de anul acesta, *The Curious Case of Benjamin Button*, un individ se naște la 80 de ani și, în loc să îmbătrânească, își consumă viața întinerind de la o zi la alta.

„Strania poveste” SF

scrisă acum aproape 100 de ani de F. Scott Fitzgerald, ecranizată astăzi, poate servi drept pildă pentru o istorie alternativă a României ultimilor 12-14 ani. Dacă domni de mai sus, din rîndul cărora fac parte cu onor „și alții”, ar fi trăit o asemenea pățanie, am fi fost cu toții ciștigați: aflați în dimensiuni temporale diferite, am fi avut cu toții șansa să nu ne fi întilnit niciodată.

Anti-film și experiment în Iugoslavia

Centrul de Introspecție Vizuală (CIV) propune, între 15 ianuarie și 14 februarie, o expoziție organizată în parteneriat cu Muzeul de Artă Modernă din Varșovia.

Constantin Vică

De îndată ce deschid ochii văd un film e o explorare a direcțiilor critice și noilor media din produsele artistice realizate în Iugoslavia între anii '60 și '80. Expoziția a fost prezentată la Varșovia în 2008, iar curatorul ei este Ana Janevski.

Anii '60, comunism, Iugoslavia lui Tito. Filmul de amator devine avangardă. Experimental, alternativ, underground – toate aceste atribute circulă în câteva cine-cluburi din Zagreb, Split sau Belgrad. Încă din 1958 la Belgrad s-a deschis Muzeul de Artă Contemporană. Mediul e unul dintre cele mai libere din comunismul estic, dar filmul experimental opune optimismului ideologic al perioadei un patos mai degrabă existențial-pesimist. În același timp, arta devine un fenomen de masă, dovadă stînd aceste „filme de amator” care relaționează perfect la condițiile sociale și politice ale epocii. Prefixul de bază e „anti-”: amatori

fac anti-film, anti-artă, anti-tablouri și în general neagă orice tendință politică. Anti-filmul este radicalizarea unei forme vizuale, se opune filmului narativ, încadrat, regularizat de modelul politic al perioadei.

1963. Filmul experimental de gen

Mihovil Pansini e principalul ideolog al anti-filmului și membru al cine-clubului de la Zagreb. În *Scusa Signorina* (1963) filmează străzile din Zagreb cu o cameră portabilă ținută invers, pe spate, lipsit de control asupra filmării. Experimentele continuă cu intervenție pe peliculă (Vladimir Petek, *Întîlniri*, 1963), expunere neuitată etc. Modelului structuralist din Zagreb i se opune cel de la Belgrad, mai apropiat de avangarda rusă. Între acestea se află școala de film din Split, oraș de pe coasta Adriaticii. 4 generații de autori și 313 scurtmetraje propuse, cu un stil mai degrabă contemplativ, al filmului de stare. Ivan Martinac și Ante Verzotti sînt cei doi realizatori prezenți cu lucrări în expoziția de la CIV. Video-arta ia naștere în anii '70, cînd mișcarea *Noilor Practici Artistice* sensibilizează artiștii la noile media. În 1974 Sanja Ivekovic produce *Dulcea Violentă*, un video-art de 12 minute care critică societatea de consum și aflutul de reclame în cadrul societății comuniste. Pentru un

estic al acelei perioade (sau chiar al perioadei contemporane) toate acestea par incredibile.

Există două puncte centrale în expoziția de la CIV: filmele lui Tomislav Gotovac și documentarea despre GEF – Festivalul de Film Experimental de Gen. Gotovac a realizat primul *happening* în Iugoslavia în 1967 și e unul dintre primii artiști performativi din regiune. În *Cercul* (1964) mișcarea de 360 de grade a camerei pe acoperișul unei clădiri înregistrează peisajul înconjurător, care e halucinant. Un om din Zagreb, urcat pe acoperișul celei mai înalte clădiri din Belgrad, numită Albania, cu o tehnică primitivă, înregistrează prezentul.

GEFF a fost înființat în 1963, ca un festival bienal de film experimental la Zagreb. Ideea conducătoare a fost tot cea a anti-filmului. A avut patru ediții, între 1963 și 1970, cu teme precum „Cibernetică și estetică” sau „Sexualitatea ca o nouă cale spre umanitate”. Sînt expuse jurnale editate la edițiile din 1969 și 1970, documente de arhivă unice.

Istoria „filmului de amator” e o istorie paralelă a unei epoci dominate de optimismul marilor realizări sociale, dar în care tensiunile individuale și-au găsit rar mediul de exprimare. Anti-filmul iugoslav e zona autonomă de critică care, la o privire mai atentă, ar putea fi găsită pretutindeni în scurta istorie a comunismului.

www.pplus4.ro

DAMELE GAZETIERE

Emilia CHISCOP

Cum era s-o detroneze Jules Verne pe Baba Hîrca

Vă mai amintiți de disputa iscată de repertoriul de spectacole puse în scenă cît era Benoît Vitse la Ateneu din Iași? De criticile aduse pentru faptul că directorul unei instituții plătite de la bugetul local promovează piese care nu reprezintă fibra noastră valahă? De faptul că, în loc să îl pună în scenă pe marele nostru Alecsandri – mare la timpul său, e-adevărat –, ne oferea motani încălțați *forever*, ne imbia cu invitații pornografice de genul „hai să facem sex”, ne incita la blasfemii cu evangheliști imorali, îndepărtîndu-ne de credință, nu-i așa? La ce ne trebuie alternative culturale, adaptări moderne după poveștile lui Charles Perrault, spectacole după Krasnogorov sau tentative dramatico-filosofice de Alina Mungiu Pippidi? De ce să ne tulburăm mințișoarele noastre de moldoveni cuminți cu lucruri streine? Iacătă, acum, că intrusul Vitse a plecat, liniștea s-a așternut de tot peste Ateneu, care doarme la fel de frumos ca și eternul în hibernare Teatrul Național!

Am întîlnit același tip de discurs într-un articol apărut în „Evenimentul de Iași” acum 100 de ani, mai precis, la 1 ianuarie 1910. Gazetarul, necunoscut, se revolta în comentariul de la pagina doi împotriva intruziunilor străine în repertoriul autohton.

Prilejul revoltei îl constituia spectacolul de anul nou de la Teatrul ieșean, unde oamenilor li se pregătise de astă dată altceva decît de obicei. „Era o tradiție ca la teatrul național să avem de anul nou sala plină și ticsită pînă la cel din urmă loc cu români de toate vîrstele, dar mai cu seamă de copii. Rideau și ei, rideau și bătrîni, ridea însăși sala. Era

Am întîlnit același tip de discurs într-un articol apărut în „Evenimentul de Iași” acum 100 de ani, mai precis, la 1 ianuarie 1910. Gazetarul, necunoscut, se revolta în comentariul de la pagina doi împotriva intruziunilor străine în repertoriul autohton. Prilejul revoltei îl constituia spectacolul de anul nou de la Teatrul ieșean, unde oamenilor li se pregătise de astă dată altceva decît de obicei. „Era o tradiție ca la teatrul național să avem de anul nou sala plină și ticsită pînă la cel din urmă loc cu români de toate vîrstele, dar mai cu seamă de copii. Rideau și ei, rideau și bătrîni, ridea însăși sala. Era

lumea noastră, lumea sufletului nostru care se răcoarea măcar o dată pe an în superstițiile, credințele, moravurile noastre. Se juca Baba Hîrca.”

Spectacolul de la cumpăna dintre anii 1909-1910 provocase îngrijorare. Zdruncina „fondul sufletesc” al poporului, „întreaga lui lume sufletească dospită timp de veacuri în conștiință”. Era amenințată cu acest spectacol nou însuși „nota caracteristic sufletească a națiunii române”, care nu se poate menține decît dacă „lumea imaginațiunii și a fan-teziei”, căreia îi aparține teatrul, exprimă „cît se poate de des” acest fond sufletesc autohton. Căci lumea sufletului nostru „ne-a făcut tîria printre veacuri, ne-a adus pînă în timpurile noastre”, iar noi am avut mereu oameni care au știut să o reveleze, ca Alecsandri și Millo, care ne-au „legănat copilăria și ne-au hrănit sufletul cu imaginația și produsul fanteziei românești!” „De cite ori n-au făcut să ne tremure sub gene lacrima entuziasmului, tre-zindu-ne o lume apusă și tăcută pe care o făceau să reinvie sub ochii noștri.”

Iar acum, în loc de Baba Hîrca, „ni se dă să vedem peripețiile unui englez, care face ocolul pămîntului în 80 de zile. Ce ne pasă nouă de această peripeție înighebată în chip copilăresc, teatral... Această poveste nu are nimic comun cu lumea sufletului nostru...”

Ce? Oare piesa (n.r. *Baba Hîrca*) nu mai există? Nu mai sînt actori s-o joace?!”

Ba mai sînt, dragă jurnalistule. Dormi liniștit în eternitate, căci Baba Hîrca e regină și azi!

Tomislav Gotovac, still film, *Circle* — Jutkevici Count, 1964

PE SCURT

Între 6 februarie și 26 martie, la Muzeul de Artă Modernă din Varșovia se va derula expoziția retrospectivă a artistului român Ion Grigorescu, *In the Body of the Victim 1969-2008*. Expoziția vine după un an de documentare la București, realizată de muzeu în colaborare cu curatoarea austriacă Kathrin Rhomberg și cu Centrul de Introspecție Vizuală. //www.artmuseum.pl

http://www.suimpliment.polirom.ro/

Suimplimentul DE CULTURĂ

Saptaminal de opinii și Editura Polirom în colab.

EXCLUSIV ONLINE: Știrile SDC

eveniment organizat de

ICJ COMISIE TRUISME

TRAIAN ȘTEFĂNESCU

Zilele Cinematografiei Portugheze

18 - 20 februarie 2009 - Iași
ora 18:30 - intrarea liberă

Cinema Glendale
Moldova Mall

www.cinemaportughez.ro

POLIROM

24 FUN

opinia

Suplimentul CULTURA

Altmed

Radio România Muzical
prezintă LIVE
de la Metropolitan Opera House
din New York

ANNA NETREBKO
în
Lucia di Lammermour
de Gaetano Donizetti

Sâmbătă, 7 februarie, ora 20

Radio România Muzical

se aude în FM (97,6 și 104,8)
pe satelit și live online
muzical.srr.ro

Centrul Național al Dansului

lăptăria enac

suntem aici

Bd. Nicolae Bălcescu 2
București
Tel.: +40 (21) 318 86 76
office@cnd.ro
www.cnd.ro

Centrul Național al Dansului

cafe deko

alternativ

3 X Janez Janša

Constantin Vică

În 2005 o știre falsă a circulat prin ziarurile europene: s-au găsit dovezi că în 1941 cercetătorii naziști au inventat prima jucărie sexuală din lume. Artistul sloven Janez Janša a „documentat” în 2007 obscurul proiect Borghild în lucrarea SS-XXX | Die Frau Helga. The Borghild Project Reconstruction, cu intenția de a construi o poveste etic mai credibilă. De la informații despre cercetarea igienistă nazistă pînă la imagini cu sex-simbolurile perioadei, artistul sloven a adunat orice tip de „document” care ar putea susține mitul unui „automat perfect al dorinței”.

Sînt trei artiști Janez Janša în Slovenia. Unul dintre ei a refăcut, într-o hartă conceptuală, istoria orașului independent Fiume din Istria, care între 12 septembrie 1919 și 31 decembrie 1920 a fost republică autonomă legionară, condusă de poetul Gabriele D'Annunzio (care a și scris o Constituție cu această ocazie). Orașul este recuștigat de armata italiană pînă în 1947, cînd devine orașul iugoslav Rijeka (1947-1992), apoi croat (din 1992). Lucrarea lui Janez Janša, *Il Porto dell'Amore* (2008), este o lucrare modulară, incluzînd inițiative precum construirea unui far monumental, interactiv în port. *Il Porto dell'Amore* este o încercare de a reproduce o atmosferă, utopia unei republici fondate de artiști și intelectuali.

Cei trei artiști Janez Janša au re-iterat în a treia formă o performanță, *Mount Triglav*, realizată de grupul OHO în 1968. Muntele Triglav (Trei capete) este un simbol național în Slovenia, referința la el fiind un act de reinterpretare politică a unei identități în schimbare. În 6 august 2007, Janez Janša, Janez Janša și Janez Janša au pus la cale un *performance* care s-a numit *Mount Triglav on Mount Triglav*, închinat matrioșca deschisă de OHO în 1969. Cei trei artiști, care tocmai își schimbaseră numele (nume care se întimplă să fie cel al unuia dintre cei mai importanți politicieni sloveni din această perioadă), au documentat evenimentul și un an mai tîrziu l-au sărbătorit prin crearea unei sculpturi monumentale, intitulată *Monument pentru Arta Contemporană Națională*

SS-XXX - Die Frau Helga, de Janez Janša

(Golden Triglav). Cele patru variante ale Muntelui Triglav pot fi văzute împreună la MNAC.

Capitalul și Second Life

Ich Lubbe Berlin! și *Das KAPITAL* sînt două reinterpretări a două momente istorice: prima reia simbolic incendierea Reichstag-ului german din 1933 și interoghează „starea de urgență” care i-a permis lui Hitler distrucția democrației; a doua, semnată tot de Janez Janša, pune în discuție a doua invadare a Pragăi, după cea sovietică: invadarea capitalistă. Un tanc de jucărie, o hartă imensă a Cehiei, flăcări care celebră martiriul lui Jan Palach. În reconstituirea lui Janez Janša, Jan Palach nu protestează doar împotriva Capitalului lui Marx, ci împotriva

capitalului în general, care transformă orașul și viața locuitorilor.

Synthetic Performances (2007-2008) ale lui Eva și Franco Mattes (<http://0100101110101101.org>) sînt o serie de șase reconstituiri ale unor *performance-uri* istorice din anii '60 și '70, redate de avaturile celor doi în *Second Life*. Seria a fost gândită ca o polemică față de conceptul de *performance* și față de lucrările pe care le omagiază. La MNAC pot fi văzute 3 *re-enactments*: *Imponderabilia* a Marinei Abramovic cu Ulay, *The Singing Sculpture* a lui Gilbert & George și *Seedbed* a lui Vitto Accardi.

După 25 martie, expoziția de la MNAC își va continua călătoria în Slovenia și Croația. Pînă atunci, într-un set de zece lucrări, reactivarea e în București.

www.reakt.org // www.aksioma.org // www.mnac.ro

La MNAC, e vremea să dăm: RE:akt!

Pe 22 ianuarie a avut loc la Muzeul Național de Artă Contemporană (MNAC) deschiderea expoziției **RE:akt! Reconstruction, Re-enact-**

ment, Re-reporting, prima prezentare internațională a ultimilor trei ani de lucrări realizate prin platforma **Re:akt!** Acest proiect a fost pro-

duș de Aksioma – Institutul pentru Artă Contemporană, Ljubljana, curatorul ei fiind italianul Domenico Quaranta. Etajul 3 al MNAC a

adus o serie de lucrări care se înscriu în conceptul și direcția contemporană de *re-enactment*. Repunerea în act, reiterarea, reconstrucția – toate acestea acoperă parțial sensul complex al termenului, construit mai degrabă pe principiul asemănării de familie, și nu al unei denotații clare. *Re-enactment* e un gen proximal sub care se poate plasa o întreagă serie de practici și atitudini. Sub acest termen generic putem vorbi de revenirea *performance-ului* ca act de reiterare a unei perfor-

manțe clasice în istoria performativă, dar într-un context schimbat. Tot *re-enactment* este forma performativă prin care se reconstruiesc și chestionează evenimente istorice, de la Primăvara de la Praga pînă la incendierea Reichstag-ului. **RE:akt!** nu înseamnă doar a refăce o acțiune, ci și a reacționa împotriva canonului ideologic și cultural, generînd canalele alternative la media pentru a reinterpretă elemente dintr-o istorie obturată.

Perspectivă generală a expoziției **Re:akt!**

Constantin Ciopraga (1916-2009)

lașul a rămas în această săptămână fără una dintre personalitățile culturale cele mai cunoscute. Istoricul, scriitorul și criticul literar Constantin Ciopraga nu va rămâne doar în memoria specialiștilor, ci și a generațiilor de elevi care i-au studiat cărțile (și pentru care a fost poate cel mai cunoscut exeget al lui Sadoveanu). Deși trecuse de 90 de ani, profesorul Ciopraga era nelipsit de la evenimentele culturale. Lua adesea tramvaiul și mergea cu o curiozitate veșnic vie ca să vadă, să asculte sau să spună un cuvânt de încurajare.

Academicianul Constantin Ciopraga a fost găsit fără viață la birou, în camera sa de lucru de acasă, în după-amiaza zilei de luni, 2 februarie. Aproiații acestuia au afirmat că a scris fără oprire încă de duminică seară. Publicăm în acest număr interviul pe care i l-a acordat lui Alex Savitescu în 2001 și care a fost inclus în volumul *Microfonul de serviciu*, apărut la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2006. Un interviu în care veți descoperi biografia spectaculoasă a unuia dintre cei mai cunoscuți oameni de litere români din ultimul secol.

Sadoveanu era taciturn, Lesnea – un om de viață

Aici, la Iași, i-ați cunoscut foarte bine pe Sadoveanu, pe Otilia Cazimir, pe George Lesnea...

Sadoveanu era taciturn, spre deosebire de Lesnea, care era un om de viață.

Este adevărată acea întâmplare celebră, cu Sadoveanu fugărind cu bastonul un cetățean?

Da, venea de aici de sus, de la Copou, cobora și pe strada Carol a văzut un căruțaș cu căruța foarte încărcată, care lovea în cai. Și atunci Sadoveanu s-a apropiat și l-a lovit cu bastonul.

Exista o boemă ieșeană autentică în acei ani?

Categoric. Boemă exista în tot ce ținea de taifas, de schimb de opinii. Toate acestea se situau sub semnul întâlnirilor în diverse locuri, unde oamenii nu mai înțelegeau să păstreze toga, roga, ținuta oficială, deveneau oameni apropiați. „Academia liberă” de pe strada Lăpușneanu a fost expresia concretizată a boemiei, unde la Samoila, un evreu foarte priceput, scriitorii se întâlneau după-masă. La „Viața românească” fusese tradiția ca în jurul orei cinci după-amiază să se-nîlnească toți „viețștii”, cum își spuneau ei, făceau ca un fel de taifas. După asta se mergea la Samoila. Dar mai exista un locaș, Smirnov, pe Lăpușneanu, acolo unde este acum anexa Bibliotecii Centrale. La Smirnov, un refugiat rus foarte bine organizat, veneau

aproape numai intelectuali, băuturi foarte fine. Acolo l-am văzut de aproape pe Ionel Teodoreanu, pe stradă îl văzusem de multe ori, cu soția, pe care după aceea am cunoscut-o foarte bine. L-am văzut pe Ionel Teodoreanu, era un bărbat măsliniu, plăcut. Am mers cu un coleg la masa de-alături și el mergea întotdeauna însoțit de cineva, pentru o gustare de douăzeci de minute. Și Smirnov uitase să pună furculiță la masa lui Ionel Teodoreanu, și i-a spus: „Măstere Smirnov, ai uitat instrumentele de tortură!”. Pe Păstorel l-am ascultat într-o conferință în 1940, în aula veche a Universității. Se constituise Asociația Prietenilor Universității. Păstorel semăna cu actorul Mihai Fotino, de la București.

Apropo de actori, au devenit celebre interpretările „actoricești” ale lui George Călinescu. Era într-adevăr un talent scenic?

L-am auzit de multe ori. După părerea mea, el a avut calități geniale, dar și anumite vanități, care nu-l prindeau deloc. Era, pe lângă omul de bun-gust, și un histrion, un actor mărunț. Lecturile pe care le făcea nu erau ale cuiva care voia să citească frumos, ci erau făcute într-o formă intenționat minimalizatoare, cîntate monotone, cu o voce deloc agreabilă, parcă a cuiva ofensat.

Continuarea în paginile 8-9

» „În casă părinții mei aveau puțină știință de carte. Bunicii nu aveau știință deloc. Am văzut însă la părintele meu stîmă nemărginită pe care o avea pentru oameni cu carte, și întii nemărturisită, apoi mărturisită, a fost dorința lui, care era și dorința unora dintre rudele apropiate, de a mă ridica prin carte.”

FIȘĂ BIOGRAFICĂ

- » Constantin Ciopraga, critic și istoric literar român. Membru de onoare al Academiei Române (12 noiembrie 1993).
- » Studii liceale la Pașcani și la Fălticeni și universitare (Facultatea de Litere și Filosofie) la Iași. Și-a continuat specializarea în Franța (1939). În 1956 a devenit doctor în filologie, iar în 1968 a obținut titlul de doctor docent. A fost profesor la Seminarul Teologic „Veniamin Costachi” din Iași și la un liceu din Pașcani. În 1949 a fost chemat la Universitatea din Iași ca asistent, urcînd apoi toate treptele ierarhiei didactice, pînă la cel de profesor universitar (1962).
- » Între 1959 și 1962 a fost lector de limba română la Sorbona și la Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes din Paris. Între 1964 și 1983 a fost șef al Catedrei de Limba Română Comparată, iar între 1963 și 1966 rector al Institutului Pedagogic din Suceava. A fost director al săptămînalului „Cronica” încă de la ființare (1965).
- » A scris mult, între lucrările sale detașîndu-se monografiile consacrate unor mari scriitori: *Calistrat Hogăș. Studiu monografic* (1960); *George Topîrceanu. Studiu monografic* (1966); *Mihail Sadoveanu. Sinteză critică* (1966); *Hortesia Papadat-Bengescu. Studiu monografic* (1973).
- » Acestora li se mai adaugă: *Portrete și reflecții literare* (1967); *Literatura română a secolului XX* (1971); *Personalitatea literaturii române – o încercare de sinteză* (1973; ediție revizuită și adăugită, 1997); *Mihail Sadoveanu, Fascinația tiparelor originare* (1981); *Propilee-Cărți și destine* (1984); *Poezia lui Eminescu – Arhetipuri și metafore fundamentale* (1990) s.a.
- » A îngrijit numeroase ediții: Calistrat Hogăș, *Opere* (1956); Mihai Codreanu, *Scrieri* (2 vol., 1967); *Garabet Ibrăileanu, Opere* (2 vol., 1970-1971). A mai semnat peste 60 de studii introductive și peste 1.000 de articole și eseuri publicate în reviste de profil din țară și din străinătate. Este și autorul volumului de poeme *Ecran interior* (1975) și al romanului *Nisipul* (1989).
- » A fost și traducător, tălmăcind lucrarea lui Jean Boutiere, *Viața și opera lui Ion Creangă* (1976).
- » Membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Asociației Internaționale a Criticilor Literari din Paris (1978).
- » *Doctor Honoris Causa* al Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava (1998). *Profesor Emeritus* al Universității „Al.I. Cuza” din Iași (2001). Premiul special al Uniunii Scriitorilor din România (1985), Premio Mediterraneo („Olivo d’Oro”) (Italia 1985), Premiul „M. Eminescu” al Uniunii Scriitorilor (1987); Premiul Uniunii Scriitorilor – Filiala Iași (1973, 1978, 2001); Premiul de excelență al municipiului Iași (2001); Premiul de excelență al revistei „Convorbiri Literare” (2001) și al revistei „Ateneu” (Bacău, 2001). Cetățean de onoare al municipiului Iași (2000), Fălticeni, Pașcani și al orașului Tirgu Neamț. A fost distins cu Ordinul Național „Steaua României” în grad de cavalier (2002).

Sursa: <http://it.uit.tiului.ro/ciopraga.htm>
— site-ul Academiei Române, Filiala Iași

„Glasul iubirii a fost pen

Drumul spre casa lui trece printr-o uliță bolovănoasă, prăfuită, înecat-n puradei cu ochi sticloși. Taximetristul din dreapta-mi ezită să se afunde-n drum, calcă ambreiajul și-ntreabă: „Da' la cine aveți treabă?”. Răspunsul îl face să mine fierăraia cu șapcă și s-o împingă spre destinație. O poartă, cafea, living boieresc, un mic „chat” despre presa interbelică, Pamfil Șeicaru, mare gazetar, și Geo Bogza, scriitori, și un reportofon pornit, Sadoveanu, Lesnea, Păstorel, zăpezile rusești, stiloul lui Rebreanu, scrisori de la Otilia Cazimir. Și un om care, culmea, la atâtea amintiri strânse în anii trecuți, îmi spune să mă bucur de viața care mă așteaptă...

Interviu realizat
de Alex Savitescu

Știu că urmează să publicați jurnalul vieții dvs. și îmi amintesc acum de modul în care încep memoriile proustiene. Mincind o madlenă, Proust își amintește, prin gustul și mirosul acesteia, de întreaga sa existență. Ce a ținut la dvs. rolul madlenei?

Am scris evocări sumare începând de pe la cincizeci de ani, foarte discrete. Mai târziu, am ținut un jurnal, dar din lipsă de timp nu i-am putut asigura continuitatea. În volumul pe care-l pregătesc zilele acestea am în vedere amintirea anilor de început, a copilului de școală primară, a adolescentului de liceu, a studentului și, trecând peste anii de război, care au însemnat o veritabilă transformare structurală, a anilor de catedră. Trebuie spus că mi-am format sensibilitatea, aplecarea către frumos, în spațiul de la Pașcani, spațiu în care se formase cu treizeci de ani înaintea mea Mihail Sadoveanu. Casa copilăriei lui Sadoveanu era la doar trei sute de metri distanță de casa părinților mei, casă în stilul locului, în partea de la Pașcani care se numește Vatra. Toată viața locului se polariza în jurul palatului lui Iordache Cantacuzino, acela care, mare proprietar de pământuri, a peste unsprezece mii de fălcii, deci douăzeci de mii de hectare, a construit biserica de la Pașcani și mai ales a construit palatul care-i poartă numele. Palatul acesta, pentru mine, copil, reprezenta un fel de loc al misterelor. Când am citit *Venea o moară pe Siret*, mi-am dat seama că Sadoveanu însuși a ficționalizat momente din istoria de trei sute de ani a aceluia palat, unde s-au întâlnit personalități de mîna-ntîi. Nu a acționat Sadoveanu, și nu înțeleg de ce, pe ideea coabitării cronicarului Ion Neculce în palatul de la Pașcani, pentru că mama lui Neculce era fiica lui Iordache Cantacuzino. Între palatul acesta și apa Siretului am pendulat în copilărie mele. Acolo mi-am format sensibilitatea pentru culori, cromatica. Acolo am perceput distanțele. Acolo am văzut o floare prima dată și mi s-a părut că este o minune, pe la cinci-șase ani...

De altfel, se spune că amintirile unui om încep de pe la cinci ani.

Da. Aveam cinci ani cînd, în curtea unei case vecine cu casa Sadovenilor, am văzut

niște trandafiri. Am văzut această minune care este trandafirul înflorit, și mi-au rămas toate senzațiile întipărite, încît pentru mine trandafirul rămîne legat pentru totdeauna cu acea casă, după cum ideea de distanță tot acolo s-a format: în clasa a doua primară, la opt-nouă ani, învățătoarea ne-a scos pe treptele din dărătul școlii, pe fostul teritoriu al lui Iordache Cantacuzino, și ne-a arătat dealurile dinspre Ruginoasa. Dealurile respective erau pentru noi, copiii care auzeam prima dată de ideea de orizont, un fel de înălțime extraordinară. Mi se părea că, dacă aș fi acolo, deasupra, ar fi suficientă o scară de cîțiva metri ca să pun o palmă pe cer. Asta era o formă ingenue de a percepe relațiile dintre pămînt și cer. Mi-am construit apoi lent personalitatea. Un om este întîi persoană, apoi personaj, apoi personalitate. La vîrsta de cincisprezece ani nu se poate vorbi de personalitate, deși în manualele de pedagogie de astăzi se vorbește de „personalitatea elevului”...

Vorbiți de acest cadru al Pașcanilor, de locuri care v-au inspirat. Totuși, trebuie să fi fost și în familia dvs. anumite lucruri care să vă împingă spre ceea ce spuneți la început.

În primul rînd, mi-am construit structura pe două coordonate: întîi pămîntul pe care m-am născut – pămîntul românesc. Nicăieri unde am umblat în lume nu m-am simțit cu insumi decît aici. Nu aș fi conceput vreodată să trăiesc într-un spațiu închis. Am moștenit asta de la înaintașii mei, bunicii. Străbunicii mei fuseseră împrietăriți de Cuza. Aveau o suprafață serioasă de vreo zece fălci, ceea ce-i ridica deodată în ochii concetățenilor. Așadar, legătura cu pămîntul, care trebuie pusă în imediată conexiune cu înaintașii, care cu toții, secole de-a rîndul au trăit, au sperat, acolo, pe același teren. Dacă în cimitirul de la Pașcani ar învia toți acești înaintași, numărul lor ar fi legiune.

Vorbiți de pămînt, de glasul pămîntului. Care este cea de-a doua coordonată, glasul iubirii?

Ca la Rebreanu... Glasul iubirii a fost pentru mine glasul istoriei, în primul rînd. S-a întimplat să am o învățătoare foarte talentată, o povestitoare extraordinară, încît lecțiile de istorie m-au fascinat. Am rămas tot timpul cu voluptatea descoperirii adevărilor. Această iubire de trecut este din

punctul meu de vedere imanență omului. Ea s-a conjugat cu dragostea pentru toți oamenii din spațiul cuibului. Este un psihanalist, Gaston Bachlard, care vorbește de spațiul cuibului. Primul centru al lumii este pentru noi spațiul casei. Casa de la Pașcani, care există într-o formă aproape neschimbată, arborii, teii din preajmă, livada, acestea formau cuibul. Rebreanu vorbește în evocarea de copilărie, în poate singura lui evocare sentimentală. *Cuibul visurilor*. Ei bine, cuibul visurilor pentru mine a fost de la cinci la cincisprezece ani, după ce începuseră să citească din Sadoveanu, care m-a introdus în ambianța de odinioară, acest cuib era în mare parte identic cu al lui Sadoveanu, ceea ce a însemnat pentru mine un impuls mai apoi să mă ocup mai atent de opera sa. Prin Sadoveanu am ajuns în legătură cu înaintași cu optzeci - o sută de ani anterior. Unii dintre aceștia puteau fi văzuți pe stradă – erau bătrîni din epocă. Oamenii fără multă învățătură, dar cu experiență de viață, care aveau o

morala, un cult al frumosului, oameni care se simteau solidari. Spiritul locului era unul de toleranță și de receptivitate la ceea ce venea din Vest.

Părinții v-au „molipsit” de acest spirit livresc de care vorbiți?

Nu. În casa părinților mei aveau puțină știință de carte. Bunicii nu aveau știință deloc. Am văzut însă la părințele meu stîmna nemărginită pe care o avea pentru oameni cu carte, și întîi nemărturisită, apoi mărturisită, a fost dorința lui, care era și dorința moroară dintre rudele apropiate, de a mă ridica prin carte. Nu pentru că avocatul cîștiga mult ori pentru că medicul era tîmăduitor: voia ca din neamul lor cineva să se ridice la nivelul acelor intelectuali. Erau latente anumite tentații ale mele pentru frumos. La lecțiile de română, învățătoarea ne dădea să facem mici compoziții. Ea a remarcat că frazele simple pe care le înșiram aveau o anumită logică și o anumită

prospețime. Și odată, la o temă pe care a dat-o, „Ce vreau să ajung”, era prin clasa a patra, am fost dat ca model. Mie mi s-a părut banal să spun că vreau să ajung cutare și cutare. Era prin 1927 și era în mare vogă categoria de ofițer. Părinții sperau inițial să pot urma liceul militar și să devin ofițer. Nu mi s-ar fi potrivit absolut deloc. Am spus că vreau să fiu ofițer, dar încheiam cu „aș vrea să ajung un bun ostaș și să-mi apar țărișoara cu sfințenie”.

Și ați ajuns la liceu la Fălticeni...

Da, ajungem și acolo. Aș mai vrea să fac o distincție: mentalitățile la Pașcani țineau de trecut, era o anumită arhaicitate, respectul anumitor norme care în zona numită Vatra erau aproape neschimbate de cel puțin o sută de ani.

Un aer vetust, în sensul bun.

Da. De exemplu, bunicul meu după tată nu-i agreea pe cei care veniseră din alte

„Întru mine glasul istoriei“

părți, care nu intrau în categoria de oameni gospodari. Pentru el toți aceștia erau „venetici”. Asta-mi amintește de francezi, la care pentru a te integra ca străin trebuia să trecă trei generații. Și prima și a doua sînt „venetici”. Pe de altă parte, după 1870 începuseră să vină în Pașcani evrei care fuseseră persecutați în Austria și care au venit prin Polonia la noi și au întemeiat tirgul. Îmi aduc aminte de prăvăliile lor, care erau proprietatea moșierilor. Dar a început un fel de emulație. Odată cu apariția liniei ferate, au venit lucrători din Austria, Polonia, Cehia. Toți aceștia inițial s-au organizat foarte repede. Au construit biserică catolică, școala ce a început să fie frecventată și de copiii noștri. Era o deschidere. Mulți dintre muncitorii care veniseră s-au organizat într-o societate culturală, „Unirea”, au adus cărți în limba lor, și-au păstrat tradițiile. S-a construit lângă biserică catolică o sală de teatru. Ei au numit-o sală de tir, pentru că era combinată cu sala de sport.

Primul pom de Crăciun acolo l-am văzut. În lumea aceasta, cu case în care s-au instalat clăviri, au început să vină oameni de cea mai bună calitate: a cîntat Enescu, a venit și Iorga. Se fierbea acolo o lume nouă. Românii autentici din satele apropiate au preluat tot ce li s-a părut bun. Elementul ăsta occidental a modelat lumea veche de la Pașcani, încît existau simultan două stiluri de viață: un stil tradițional și unul dinamic. De-aici diferențele față de Fălțiceni, care ca populare erau aproape egale. Fălțicienii au avut privilegiul de a avea un tribunal, o unitate militară.

Dar ca spirit, ca atmosferă, cum era Fălțiceniul din timpul adolescenței dvs.?

Accentul cădea pe latura umanistă. Modelul de intelectual vizat era „homi humanus”. De aici mulțimea de scriitori care s-au format în acel spațiu minuscul de la Fălțiceni. George Călinescu fusese frapat de

mulțimea valorilor plecate dintr-un spațiu atât de restrîns, încît spunea că, după București și Iași, Fălțiceniul este al treilea oraș care a dat cei mai mulți scriitori români. Spre deosebire de Fălțiceni, la Pașcani modelul era omul practic. Cine trăia cel mai bine? Inginerul, maestrul și muncitorul. Atunci, idealul lucrătorului la Căile Ferate era să-și vadă fiii ingineri sau maiștri. După Al Doilea Război Mondial, s-au ridicat și ofițeri de armată, adică tot o carieră practică.

Spuneți că războiul v-a marcat sufletește și v-a schimbat existența.

Foarte mult. În 1939-1940 am făcut școala militară un an, în 1941 am fost la Odessa, pe front, cu amintiri zguduitoare, după care, refacere, și am plecat în a doua mobilizare, la Cotul Donului. În total, șase ani de uniformă militară. Și ne-a ținut în prizonierat patru ani. Pentru că teoretic noi ar fi trebuit să ne-ntoarcem

acasă în 1944. Am căzut prizonier pe 19 noiembrie 1942. Am fost adunați în grupuri: români, italieni, germani, români, grupuri de cîte opt sute – o mie și chiar mai mult. S-a călătorit pe jos, pe sute de kilometri, în care cei mai mulți, istoviți de nemîncare, de efort, au căzut. Cine rămînea cinci pași în urmă era împușcat, deși era absolut inutilă această măsură: de obosit ce erai, rămîneai oricum în zăpadă și nu puteai să te mai miști. Erau zăpezile rusești nesfîrșite, de la o localitate la alta mergeam o sută de kilometri. De la prima întîlnire cu niște civili ruși, într-o dimineață de 20 noiembrie, zăpadă imensă, am ajuns într-o localitate și eram răsîrați în grupuri de cîte douăzeci – treizeci. Acolo au ieșit cîteva inși dintr-o casă și-au întrebant: „Care sînt germanii?”. I-au pus deoparte, opt-zece tineri, i-au culcat la pămînt, și-apoi, cu niște cabluri de metal groase, cu care se ancorau mașinile, i-au lovit în ceafă și i-au omorît.

Și dvs. cum ați reușit să rezistați psihologic, nu atît fizic?

La 25 de ani, aveam o anumită candoare, o imensă încredere în oameni. Nu-mi închipuiam că animalul din om poate să iasă într-atît de groaznic. Și iubirea de oameni a-nceput să se zdruncine. Apoi am fost într-un simulacru de lagăr, unde erau bordeie săpate în pămînt. Erau niște paturi suprapuse, făcute din crengi... În primul lagăr, la Tambov, în Rusia Centrală, lângă locul de naștere al lui Esenin, nu știu cîți mureau, dar mureau cît vedeam: în fiecare zi se scoteau cîte douăzeci-treizeci de cadavre din interior. Izbucnise tifosul exantematic. Erau pe fiecare dintre noi cel puțin o mie de păduchi. Mîncare caldă – niciodată. Se aduceau scara cîte doi cartofi fierți, reci. Hămeseți, oamenii uitaseră de cuvîntul omenie și se repezeau la mîncarea celuilalt.

Și totuși ați reușit să depășiți acea perioadă...

Apropie că nu mai găsești nici un ecou în sufletul care este torturat și zguduit, care nu mai vede nici bine, nici rău. Toți credeau că lucrurile astea sînt pasagere, că se vor încheia într-un mod cît mai uman. Cineva a descoperit în jur, acolo, la 15-20 de metri, un cal înghețat, un cal mort. În jumătate de oră, nu mai era nimic din cal, decît oasele. Apoi, am fost printre cei transferați la Orankin. Acest transfer a fost salvator, pentru că deja aveam morbul exantematic. În drum, după ce am făcut iarăși vreo trei, patru zile prin zăpadă, am ajuns la o gară mică. Era un tren înghețat. Și am fost introduși cam cîte 70-80 de persoane într-un vagon. Am stat acolo încă vreo două-trei nopți. Pentru mîncare ni se dădea un peștișor sărat, înghețat, și o bucăciță de pesmet de cincizeci de grame. Într-una din zile, asta este partea cea mai tragică, a trecut unul din soldații de gardă și a cerut să meargă cîteva persoane și să aducă provizii. M-am oferit, pentru că eram printre cei mai tineri. Cînd am ajuns pe la jumătatea trenului, am văzut într-un vagon cum se dădea cu niște lemne soldați români înghețați. Apoi am văzut cum într-un loc dantesc, infernal, un grup de 10-15 soldați tăiau din trupul unui

mort carne, s-o mănînce. Asta am văzut cu ochii mei. Cînd am ajuns în lagărul de la Orankin, mi s-a părut paradisul, pentru că era într-o fostă mănăstire. Era improvizat și un spital. Aici se murca, însă mai puțin. Cred că n-aveam nici unul dintre noi mai mult de patruzeci de kilograme. După aceea, am fost trimiși la refacere într-un fel de filială, Schit. De acolo am fost la un lagăr nou, între păduri. Aici activitatea era mai mult sau mai puțin stabilizată. Conducătorul din partea prizonierilor era român, maiorul Petru Popescu. Aici oamenii au început să se obișnuiască cu ideea că această detenție va dura, și atunci unii au început să învețe limbi străine, alții se îndeletniceau cu sculptura.

Acolo, și dvs. ați găsit răgazul să puteți scrie?

Singurele medicamente pe care le-am primit în lagăr erau aspirine. Și acestea erau puse în niște bucățele de hîrtie din niște cărți poștale. Desăfute, mi-au servit pentru scris versuri. Mai tirziu, după ce a venit un grup german, unul dintre ei avea vreo saizeci de coli de hîrtie, pe care, îndoiindu-le, am scris, am transcris cu litere de tipar, vreo treizeci-patruzeți de poezii, și la fiecare făcuse niște vignete splendide un camarad de arme, Aurel Vlad, ajuns mai apoi profesor la Institutul „Nicolae Grigorescu” de la București. Din păcate, n-am putut să le aduc în țară.

Și ce ați regăsit la revenirea în țară?

M-am întors la sfîrșitul lui august 1946 și am găsit spectacolul dezolant al distrugerilor din Pașcani. Tirgul nu mai exista, nu mai era nici o casă. În ce privește casa părinților mei, era aproape refăcută, dar lipsurile erau imense. Am venit la Iași, am fost numit profesor la Seminarul „Veniamin Costachi”. Am fost găzduit atunci într-o cameră la Institutul Francez. E locul unde funcționează acum Editura Polirom. Îmi era asigurată masa la Internatul seminarului, de unde am amintiri foarte frumoase, în sensul că era o solidaritate, cumîntenie, elevii erau foarte ordonați. Anul al doilea n-am mai rămas la Iași, și am plecat la Pașcani. După aceea, profesorul N.I. Popa m-a invitat și m-am decis să vin la Iași, unde am trecut prin toată filiera didactică.

Se poate că, în afară de aventura cărții, aventura războiului v-a coordonat viața?

Am izbutit într-o măsură să-mi creez o lume personală prin intermediul cărților. Era în lagăr o bibliotecă mică, unde cel puțin 90% erau cărți de Engels și Marx. Dar erau și volume de literatură traduse în franceză, engleză. Am luat clasicii ruși, Gogol, Tolstoi, după care am trecut la exerciții de limbă engleză.

Considerînd că lucrurile pe care le-am discutat acum ar putea fi o variantă vorbită a jurnalului dvs., ce dedicație ați face, pe prima „filă”, tinerilor de astăzi?

Bucurați-vă de soare, de lumină și să nu vă îndoiiți niciodată de ziua de mîine. Ziua de mîine poate fi mai frumoasă decît ziua de azi.

Lungmetrajul care l-ar putea face pe Radu Jude cel mai fericit regizor din lume

Cea mai fericită fată din lume, lungmetrajul său de debut, participă între 5 și 15 februarie la Festivalul de la Berlin, în secțiunea „Forum”. În interviurile pe care le dă, Radu Jude este ca și scurtmetrajele pe care le face – scurt (normal), natural și lipsit de dorința de a se pune într-o lumină favorabilă. Nu-l

interesează să se vîndă. De fapt, nu știi exact dacă răspunde pe scurt pentru că întrebările tale i se par idioate sau pentru că n-are chef să răspundă, sau pentru că nu te cunoaște bine, sau pentru că interviurile i se par o chestie complet aiurea. Asta ar fi fost o întrebare în sine, dar n-am mai pus-o.

Interviu realizat de Iulia Blaga

Parcă trebuia să debutezi cu Principii de viață. Ce s-a întîmplat?

Răzvan Rădulescu și Alexandru Baciu au scris un scenariu cu care eu îmi doream să debutez. E un scenariu extraordinar, foarte tare, doar că pe parcurs mi-am dat seama că, de fapt, vreau să spun povestea care a devenit Cea mai fericită fată din lume, cu toate riscurile pe care le presupune renunțarea la acel scenariu. Pur și simplu, mi s-a părut că asta e filmul pe care trebuie să-l fac, și nu altul. Principii de viață va fi în cele din urmă regizat de Tică Popescu și sînt sigur că va fi un mare film.

Punctul de pornire al filmului Cea mai fericită fată din lume – fata care cîștigă o mașină la un concurs cu etichete – este o întîmplare pe care ai trăit-o chiar tu cînd ai filmat un spot. Cînd ți-ai spus că poți scoate un film din asta și cum s-a creat întreaga poveste?

Da, prin 2003 am filmat un așa-zis testimonial, în care o adolescentă care cîștigase o mașină la o promoție trebuia să se uite la camera și să spună că e fericită. Și

asta în timp ce avea tot felul de conflicte cu părinții legate de destinația premiului, iar clienții erau nemulțumiți că fata nu zîmbește destul de frumos. Iar eu eram un regizor începător care vroia să facă artă din filmarea aia. I-am povestit prietenului meu, Andrei Butică, întîmplarea respectivă, și el mi-a spus că i se pare o idee bună pentru un film. Atunci am scris un scenariu de scurtmetraj, și apoi, împreună cu Augustina Stanciu, l-am dezvoltat într-o poveste mai detaliată.

Cea mai fericită... e comedie sau dramă? Poate fi inclus într-un gen precis? E un film „cu și despre tineri”?

Sincer, nu știu. Dacă aș fi critic, aș putea răspunde, dar cum nu sînt...

Este el emblematic pentru societatea în care trăim? Eroina e un exponent al unei generații?

Nu știu. Dacă filmul reușește să spună ceva adevărat și adînc despre oameni, atunci e cu siguranță emblematic pentru societatea în care trăim. Dacă nu, nu. În orice

caz, nu sînt eu în măsură să răspund la această întrebare. Iar personajul principal nu este, sper, exponentul unei generații, ci o persoană cu propria individualitate și personalitate.

Te tentează subiectele sociale sau păstrezi socialul pentru fundal?

Mă tentează absolut orice subiect.

Ai turnat repede, în vara anului trecut. Care ți s-a părut lucrul cel mai greu?

Am avut 20 de zile de filmare. Arhifisicente. Cel mai greu mi s-a părut faptul că regizorul filmului n-a fost mai bun. În rest, echipa a fost minunată, iar producția a mers fără nici un fel de probleme.

Ce așteptări ai de la Berlină? Crezi ca filmul va prinde?

Nu am nici un fel de așteptări. Vreau să treacă cît mai repede. Nu știu dacă filmul va prinde, habar n-am. Rămîne de văzut.

Cum te ajută, ca tînăr cineast care vrei să debutezi în lungmetraj, faptul că ai realizat scurtmetrajul românesc cu cele mai multe participări la festivaluri și care e cel mai premiat din istoria filmului românesc?

Nu știam aceste date absolut măgulitoare. Serios, acum le aflu. Bine că n-am știut, aș fi fost copleșit și mi-aș fi spus că trebuie să repet povestea. Așa, mi-am

FOTO: Cornel Lază

permis să fiu relaxat și să fac filmul fără presiuni. Altele decît cele provenite din orgoliul meu prostesc.

Ai deja un agent de vînzări pentru film? Care e miza participării la Berlină pentru tine?

Filmul are deja un distribuitor, Films Boutique, astfel că miza participării la Berlin – pentru mine – este să îmi cumpăr de acolo un echipament complet de kendo. Aici nu găsesc.

Premiul pe care l-ai primit anul trecut la Sundance presupune și că filmul va fi văzut în Japonia. Cînd se va întîmpla asta?

Acest premiul constă în achiziționarea drepturilor de difuzare a filmului de către televiziunea japoneză NHK, sponsorul aceluia concurs. Dar habar n-am cînd va fi difuzat. Oricum, fiind un fan al lui Ozu și un practicant de kendo, lucrul ăsta mă umple de o mîndrie de netînvins.

» „Nu mi-a fost niciodată prea clar despre ce e acest film. Mi s-a părut inițial că e despre foarte multe lucruri. Despre cum se raportează oamenii la ideea de bine. Despre compromisuri și despre minciună. Despre cum limbajul filmului poate fi folosit pentru a minți. Despre ce înseamnă să fii un adolescent speriat și să nu ai curajul să te opui pînă la capăt părinților tăi. Despre cum e să fii părinte și să trebuiască să profiți de propriul copil pentru a-ți îndeplini planurile de viață...”

FOTO: Cornel Lază

PUBLIC-ȚINTĂ: ÎNTREAGA OMENIRE DIN PREZENT ȘI DIN VIITOR

Cum ai lucrat cu protagonistul filmului? Cum i-ai explicat rolul? A fost timorată la început, fiind la prima experiență pe un platou?

Cu Andreea Boșneag am lucrat absolut extraordinar. Cred că e foarte talentată, pe lângă faptul că e foarte inteligentă și serioasă. Nu i-am explicat nimic din rol, practic ea l-a creat singură. Eu doar am stat și m-am uitat. Și nu știu dacă a fost timorată, la filmare oricum nu s-a văzut.

De unde ți-a venit ideea să-l iei pe Vasile Muraru în rolul tatălui?

Domnul Muraru a venit la probe, mi s-a părut foarte potrivit și i-am propus să joace în film. A acceptat, și cred că face un rol bun. Este meritul dumnealui, e un actor talentat. L-am văzut de curînd la Teatrul de Revistă în *Idolii femeilor* și m-a amuzat foarte mult.

Filmul tău are un public-țintă?

Întreaga omenire din prezent și din viitor.

Ești „cel mai fericit băiat din lume” că ești în „Forum”, sau vroiai mai sus?

Vroiam mai jos.

Mai vrei să faci scurte sau, gata, doar lungmetraje?

Fac reclame care durează, majoritatea, 30 de secunde. Sînt, deci, scurte. În plus, mi-aș dori să fiu capabil să fac filme bune. Lungi, scurte, size doesn't matter.

„TEAMA DE BARBARI RISCĂ SĂ NE TRANSFORME PE NOI ÎNȘINE ÎN BARBARI”

Tzvetan Todorov despre Obama, barbarie și frica în Occident

Biblioteca municipală din Lyon, a cărei istorie se-ntinde pînă în Renaștere, e una din cele mai vii instituții culturale din oraș. Organizează expoziții, lansări de carte, concerte, dezbateri și ateliere de toate felurile (de scris, de căutat slujbe pe Internet, de fotografie). Deși sediul ei central e perete-n perete cu mall-ul, BML nu suferă de nici un fel de competiție. Poate că publicul ei nu se înghesuie la evenimente ca la soldurile de-alături, dar umple sălile la o expoziție de-a lui Raymond Depardon sau la oricare din conferințele organizate de BML.

Luiza Vasiliu

Așa s-a întâmplat și miercuri, 21 ianuarie, la conferința susținută de Tzvetan Todorov, *La peur des barbares*. Au-dela du choc des civilisations (*Teama de barbări*). Dincolo de șocul civilizațiilor, titlul e identic cu cel al eseului apărut în septembrie 2008, la Robert Laffont). De Todorov au auzit mai ales studenții de la Litere, care-l au în bibliografia obligatorie cînd vine vorba de structuralism sau de semiologie. Mai puțin știu însă că începînd cu anii '80, intelectualul bulgar/francez a devenit din ce în ce mai preocupat de istoria ideilor, de cheștiunea memoriei și de raportarea noastră la alteritate. *La peur des barbares* e una din acele cărți scrise accesibil, argumentat, coerent, un ghid de bună-purtare într-o lume care incurajează excesele, un manual de orientare printre maniheismele cotidiene.

Totuși, Todorov n-are figura unui scriitor de manuale. În mod evident, nu pornise în turneul de conferințe ca să dea lecții sau să dezvăluie rețete. Deși e una din cele mai cunoscute figuri publice din Franța, e temperat, echilibrat, jovial. Nu pozează în deținător al adevărului general, ci sugerează pur și simplu că am putea face lucrurile altfel.

„Da valorilor universale, nu însă și impunerii lor prin forță”

Discuția (pentru că n-a fost o conferință propriu-zisă, directorul bibliotecii întreprinînd mereu dialogul) a început de la proaspăta investitură a lui Obama și de la discursul noului președinte SUA, a cărui invitație spre conciliere și acceptare

părea să se fi inspirat chiar din *La peur des barbares*. „Modestia mă împiedică să cred că Obama mi-a citit cartea, dar pot să spun doar că apăr anumite opțiuni în lumea contemporană pe care el le intruchipează”, a zis Todorov. Împărțind statele din lume în 4 categorii, cele ale apetitului (China, India), cele ale resentimentului (Iran, Irak etc.), cele ale indeciziei (de pe continentul african) și cele ale fricii (țările occidentale), filosoful configurează o hartă mondială a pasiunilor, în care ideologiile par doar fațada discursivă a acțiunilor politice.

După 11 septembrie 2001, teama de acte teroriste a justificat în democrațiile occidentale renunțarea la principii și valori aflate tocmai la baza identității acestor state. Astfel, în SUA, tortura a fost legalizată în 2002. Europa nu scapă nici ea de presiunea fricii. Deși acuză de multe ori practicile extreme ale Americii, uită să spună că, de exemplu, lagărul de la Bagram (Afghanistan) se află în sectorul protejat de armata franceză. Groaza la gîndul că propria identitate culturală poate fi distrusă de tot ceea ce e considerat ca fiind „străin” și, deci, ostil, duce la credința că partea lumii care deranjează e, cumva, superflua și că ea trebuie exclusă prin metode pe care nu le-am accepta niciodată pentru cei la fel ca noi. „Da valorilor universale, spune Todorov, nu însă și impunerii lor prin forță.”

De fapt, afirmațiile filosofului nu au în sine nimic extraordinar. Nu cheamă la revoltă, ci îndeamnă la echilibru și la nuanțarea pozițiilor. Nimeni nu e atât de naiv încât să creadă că tratativele diplomatice mai pot rezolva conflicte vechi de câteva decenii. E nevoie, desigur, de intervenții armate. Dar ele trebuie motivate mult mai substanțial decît au fost în ultimii ani,

iar statele occidentale, aceste democrații subrezite de teama dezintegrării, ar trebui să regăsească luciditatea și chibzuința unei atitudini politice de mult pierdute.

Reforma sistemului de învățămînt a provocat cele mai multe discuții

Publicul prezent în sala de conferințe a BML a fost extrem de dispus la dialog. Dincolo de întrebările legate de o posibilă eră postideologică sau de datorita memoriei, cea referitoare la reforma sistemului de învățămînt din Franța a provocat cele mai multe discuții. Todorov a lucrat cîțiva ani la întocmirea programelor pentru liceu, iar opinia lui ar merita luată în seamă și de funcționarii noștri ministeriali. Apropo de studiul istoriei naționale, Todorov spune că exemplul istoric e cu desăvîrșire de evitat și că studiul faptelor trebuie să servească doar la consolidarea spiritului critic cu privire la propria istorie, și nu să ilustreze virtuți nemuritoare ale unui popor fictiv. Cum virtutea nu e legată în mod definitiv de o identitate națională, paginile negre ale istoriei trebuie și ele citite. În același mod, studiul literaturii nu e defel un instrument pentru asumarea unui sentiment național, iar o mai mare deschidere spre literatura universală ar putea servi la deprinderea unor valori comune dincolo de granițele naționale.

Probabil că ne-ar trebui cite o conferință de-a lui Todorov pe zi, difuzată la ora de maximă audiență, ca să pricepem că încă mai avem vreme să ne ferim de barbării alt de tentante într-o lume în care ne e din ce în ce mai frică să nu dispărem la simpla atingere a ce-luilalt.

FOTO: Arnaud Forster, Flammarion

» Todorov n-are figura unui scriitor de manuale. În mod evident, nu pornise în turneul de conferințe ca să dea lecții sau să dezvăluie rețete. Deși e una din cele mai cunoscute figuri publice din Franța, e temperat, echilibrat, jovial. Nu pozează în deținător al adevărului general, ci sugerează pur și simplu că am putea face lucrurile altfel.

SECRETUL ADRIANEI

Adriana BABEȚI

Cîntecul lui Roland

Cum zilele s tot scurte și mohorâte, la cîtă fotodependență am, mai că îmi vine să renunț la rubrică. Nu că mi-ar fi secăt de tot izvorul cu bucurii, dar ele au fost atît de mici și de neînsemnate, încît m-am sfiit să le trec la gazetă. Ca totuși să nu se piardă, le-am notat prescurtat în agenda-jurnal și, ca un hîrciog, mi le-am pus la păstrare în cotlonul cu grăunțe pentru cînd o fi criză-criză de bucurie. Pînă atunci însă, am dibuit ceva care m-a scos oarecum din amorțea: două cărți și-o revistă. Am dat gata într-o zi și o noapte jurnalul lui Livius Ciocîrlie ținut între 1978 și 1983, *Cu dinții de lînă*. Poate și pentru că eram amintită destul de des în peregrinările lui LC pe la redacția „Orizont” sau pe la felurile cenacului din urbe, m-au năpădit toți anii irosiți, spulberați, despre care fostul meu profesor scrie ca nimeni altul. Credeam atunci că am tone de timp înainte, cît să stau un secol pierdută în traduceri și conspectări din Derrida, Sollers, Kristeva, Todorov, dar mai ales din Barthes. Eram tînără, atentă la azimuturile date de profesorul Ciocîrlie (repede plictisit și detașat de ele), gata să mă avînt în toate modele cu puțință, să nu cumva să ratez vreo avangardă. Pînă să cresc, pînă s-o iau pe cont propriu, pînă să obosesc de atîta neomanie, au trecut ceva ani. I-am revăzut grămada, ca pe-un cocoloș scămășat, și am simțit cum mă destram.

Dar brusc, fără preaviz, a sunat cornul și armata risipită prin văi s-a adunat. Erau întărirea frantuzăști: *Antimodernii* lui Compagnon (capitolul „Roland Barthes ca un sfînt Policarp”) și ultimul număr din „Magazine littéraire”, cu dosarul „Barthes refait signe”. Abia acum îmi dau seama cît de bine s-au potrivit toate, cum s-au legat între ele, parcă atrase de magnet, jurnalul lui LC și paginile pariziene, ca să-

mi dea brînci și să mă scoată la un fel de liman. Am înghițit pe nerăsuflăte Policarpul și dosarul. Totul îmi era cunoscut, familiar, de parcă l-aș fi lăsat ieri din mină pe Barthes. Apoi, cu inima cît un purice, am citit ce-am tradus împreună cu Delia din el, în volum. Și ce-am descoperit? Că, după atîția ani, RB e mai viu decît oricînd. Am înțeles abia acum că prospețimea asta îi vine tocmai din faptul că a fost mereu între, ambivalent, în interval: și cu cei de ultimă modă, și cu clasicii; undeva, cum zice chiar el, în ariergarda avangardei. În plus, îmi e atît de aproape și pentru că tînjește mereu să scrie un roman, pe care-l promite studenților în cursul de la Collège de France (ultimul pe care îl ține). Îl tot pregătește, înaintează prin adăugare, fragment de fragment, fișă de fișă, fără să-l termine niciodată.

Dar tocmai această indecizie, această nesigurantă, această neputință pe care și-o cunoaște atît de bine și despre care scrie cu un amestec de tristețe și voluptate, tocmai ele sînt minunate. Pentru că lasă totul suspendat, în așteptare. Ca această pagină din *La chambre claire*, despre fotografia mamei în Grădina de Iarnă. O fetiță printre palmieri, cu miinile împreunate, alături de fratele ei, cu o înfîntă bunățate și blîndețe în priviri. O luminozitate miraculoasă care îi înapoiază chipul viu al ființei iubite, ca o urcare sau coborîre în timp: „Începînd cu ultima ei imagine, cea din vara de dinaintea morții sale (atît de obosită, de distinsă, așezată în fața porții casei noastre, în mijlocul prietenilor mei), am ajuns, urcînd trei șerturi de secol, la imaginea unui copil: îmi îndrept intens privirea spre Binele Suveran al copilăriei, al mamei, al mamei-copil”. Tace, privește și-așteaptă.

Lumea lui Ben

Harriet și David s-au cunoscut la o petrecere de serviciu, organizată la fiecare sfîrșit de an. Aceste două „ființe excentrice” au pornit una către cealaltă în aceeași secundă, din locuri total diferite. Și-au propus să aibă șase copii, șase provocări adresate destinului, spre surprinderea și nemulțumirea rudelor, adunate în fiecare an în casa familiei Lovatt pentru a petrece împreună Paștele sau Crăciunul.

Bogdan Romaniuc

Primul lor copil s-a născut într-o noapte rece, imediat după Crăciun, în anul 1966. Luke aduce fericirea în casa Lovatt. Doi ani mai tîrziu a apărut Helen, dar fetița suferea de sindromul Down. În 1970, cînd Helen abia împlinise doi ani, a venit pe lume Jane: „Fericire. O familie fericită. Familia Lovatt era o familie fericită”. Totuși, dincolo de tîrîmul fericirii lor, viața nu era deloc ușoară: oamenii rămîneau fără locuri de muncă, iar violentele de stradă se înmulțeau. Anglia trecea prin vremuri grele.

Între Paști și Crăciun, în anul 1973, Paul, cel de-a patrulea copil al familiei Lovatt, a văzut lumina zilei. Harriet se simțea din ce în ce mai rău și „faptul că dăruise lumii patru ființe omenești nu o schimbaseră prea mult”. Dar era o luptătoare – întodeauna și-a dorit lucruri peste puterile ei. În același an, înainte de Crăciun, și de această dată împotriva voinței celor doi, Harriet a aflat că este pentru a cincea oară însărcinată. Creșterea „fapturilor nevăzute” a însemnat însă pentru ea un chin groaznic, parcă ar fi fost posedată de diavol: un „luptător”, un „dușman”, un „monstru”, o „sălbăticie” îi sfîrțea trupul în fiecare zi. După o lungă suferință, femeia a dat naștere nu unui copil drăgălaș, ci mai degrabă unui „trol”, unui „pigmeu”, unei „ciudățenii”.

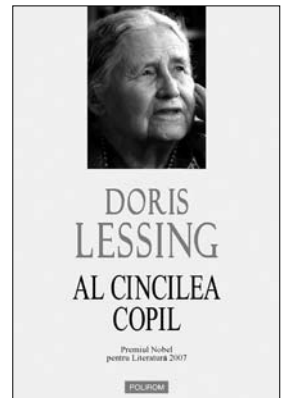
Ben, al cincilea copil, va schimba pentru totdeauna viața familiei Lovatt. Dar, așa cum spunea Moliere în *Tartuffe*, „Îl ne faut pas toujours juger sur ce qu'on voit”. În acest roman, Doris Lessing scoate în evidență unul din marile defecte ale ființei umane: acela de a-i judeca pe ceilalți într-un mod superficial, fără a vedea și dincolo de aparentele înșelătoare. Ea ne arată că originea răului se află în noi înșine și că uritul fizic se află într-o

strînsă relație cu uritul moral. Urîțenia interiorității se traduce și în aspecte exterioare. Răul, spune Karl Rosenkrantz, este uritul etic, iar această urîțenie va avea ca urmare și uritul estetic. Dezgustul nostru pentru celălalt, pare să ne spună Doris Lessing, nu este decît o proiecție mentală. Vedem de multe ori în cel de alături propria noastră monstruoziitate. Trăim în permanență cu frica de a fi desfigurați, altfel spus, de a ne pierde identitatea.

Un roman deranjant

Al cincilea copil, o odisee ce are ca scop regăsirea identității și a demnității, este cartea cea mai densă și mai captivantă a lui Doris Lessing, unde realismul englez ni se înfățișează în toată splendoarea sa. Totuși, nu există lecții morale în romanul lui Lessing, care poate fi considerat o parabolă despre dreptul de a fi altfel. Totul este analizat cu un ochi cartezian, iar scriitorul reușește să păstreze întodeauna o anumită distanță față de propriile personaje. Oricît de atenți am fi, nu putem întrezări în această carte nici un fel de afecțiune din partea autoarei pentru eroină. În ceea ce privește sentimentele mamei pentru propriul copil, acestea lipsesc cu desăvîrșire, chiar și atunci cînd Ben este luat de la orfanat și readus acasă.

Atitudinea celorlalte personaje din roman față de Ben ne trimite cu gîndul la protagonistul lui Kafka, Gregor Samsa, și la relația acestuia cu propria familie după metamorfoză. Gregor este, la fel ca și Ben, simbolul omului exclus din societate, omul neînțeles. Cei doi sînt captivi într-o lume care nu îi poate accepta: Ben este închis în camera sa, iar ceilalți membri ai familiei îl privesc ca pe un străin, ca pe un intrus: „S-au montat gratii la fereastră și Ben și-a luat obiceiul

de a se așeza pe pervaz și de a privi lumea, zgîltînd barele, tiplînd cu glas gros, răgușit”. În cazul lui Gregor, părinții și sora vorbesc cu el mai mult din hol, din sufragerie. „Familia lui Gregor – spune Vladimir Nabokov în *Cursuri de literatură* – îl parazitează, îl exploatează, îl mîncă de dinăuntru. Aceasta este în termeni umani usturimea lui de gîndac”. Gregor, continuă Nabokov, „este un gîndac mare printre gîndaci, dar mai fragil decît un om”. Nici în romanul lui Doris Lessing, și nici în nuvela lui Kafka nu apare problema milei. Gregor este obișnuit să fie un instrument care poate fi folosit de familie și nici măcar nu speră că surorii lui, Grete i-ar putea părea rău de el. De cealaltă parte, în *Al cincilea copil*, familia Lovatt răsufală ușurată atunci cînd mica furgonată neagră îl ia pe Ben la „miză”: „Pătru perechi de ochi bănuitori, temători exprimară brusc un sentiment de ușurare. O descătușare isterică. Incapabili să se controleze, copiii începu-să să danseze, pentru ca apoi să susțină că a fost doar un joc inventat spontan”.

Un roman deranjant, care traduce un adevăr greu de acceptat: de multe ori ajungem să disprețuim ceea ce nu reușim să înțelegem pînă la capăt.

Doris Lessing, Al cincilea copil, traducere din limba engleză de Anca-Gabriela Sirbu, colecția „Biblioteca Polirom. Seria de autor «Doris Lessing»”, Editura Polirom 2008, 29.50 lei

SEMNAL

Augustin Buzura, *Raport asupra singurătății*, colecția „Fiction Ltd.”, Editura Polirom, 408 pagini, 42.95 lei

„Buzura are în spate o operă masivă, puternică estetic, și cine vrea să judece contribuția generației '60 și, în genere, forța și valoarea literaturii române postbelice nu poate să facă abstracție de epica lui. Este, nu am îndoiială, un mare scriitor. Un scriitor pe linia realiștilor ardeleni (Slavici, Rebreanu, Pavel Dan), atent la mișcările obscure ale individului și, totodată, atent, foarte atent la destinul și psihologia noilor categorii sociale...” (Eugen Simion)

„Nimeni pînă la Augustin Buzura și nici după el nu a sondat atît de adînc și cu atîta curaj estetic abisurile și amploarea ravagiilor dedublării și ambivalenței ființei (într-o lume ce însăși purtînd pecetea unei psihopatii generalizate. (Mircea Iorgulescu)

„Augustin Buzura este Augustin Buzura cel dintodeauna, grav și lucid – grav pînă la patetism și lucid pînă la sarcasm.” (Alex. Ștefănescu)

Tudor Octavian, *Alte povestiri la cafeaua de dimineață*, colecția „Ego. Publicistică”, Editura Polirom, 408 pagini, 29.50 lei

Scrisul zilnic la ziar formează o seamă de obișnuințe pe care e bine să nu le deranjezi. E ca respirația. Nu-ți poți schimba felul de a respira doar fiindcă ai alt scaun sub tine și alt bec la veioză.

„Parafrazîndu-l pe Caragiale, putem spune că Tudor Octavian «aude enorm și simte monstruos». E atît de convingător cînd povestește, încît nu vrei să ai-l crezi nici atunci cînd se lasă furat de fantezie. Umorul are aici un rol extrem.” (Marius Chivu)

„Aceste compoziții fanteziste, inteligente și malțioase, fără intenții, dar cu efecte de parodie au ca punct de pornire literatură, sfîrșind prin a impune un stil.” (Laurențiu Ulici)

„Povestirile acestea îți pot lăsa, într-o pagină și jumătate, sentimentul acelei «alterități» a convingutului pe care îl creează mare literatură. Cred că aici se poate dovedi măiestria acestui scriitor: face într-o pagină ceea ce alții nu reușesc în două mii.” (Bogdan-Alexandru Stănescu)

Scrisori către Stalin

Bogdan Romaniuc

În vara anului 1929, Mihail Bulgakov ti scria o primă scrisoare, plină de deznădejde, lui Iosif Visarionovici Stalin. Anul 1929 a fost – așa cum mărturisește chiar Bulgakov într-o scrisoare adresată Elenei Șilovskaia, a treia sa soție și modelul Margaretei din celebrul roman despre diavol – începutul catastrofei sale personale: „Se împlinesc zece ani de cînd am început să mă ocup de literatură în U.R.S.S. [...] La sfîrșitul celor zece ani, cu puterile slăbite, fără să fiu în stare să mai trăiesc, otrăvit, știind că între hotarele U.R.S.S. nu-mi pot nici publica, nici pune în scenă texte, adus în situația să-mi pierd mințile, mă adresez Dumneavoastră și vă rog să interveniți pe lângă Guvernul U.R.S.S. SĂ FIU EXPULZAT PESTE GRANIȚĂ ÎMPREUNĂ CU SOȚIA MEA L.E. BULGAKOVA, care se alătură cererii mele” (Mihail Bulgakov, *Corespondență. Jurnalul*, Editura Polirom, 2006). Aceste rînduri au fost scrise într-o epocă de cenzură și de teroare, cînd împotriva scriitorului se ducea o adevărată campanie de discreditare. RAPP-ul (Asociația Rusă a Scriitorilor Proletari) îl denunța regulat pe Bulgakov ca fiind scriitor de dreapta, reacionar și dușman al regimului. Scriitorul este exclus din viața publică.

Pe 28 martie 1930, o nouă scrisoare, de data aceasta adresată Guvernului U.R.S.S., aduce din nou în discuție lupta lui Bulgakov cu cenzura rusească. Scrisoarea, considerată a fi „un model al disidenței asuma-

te”, are efecte neașteptate. Pe 18 iulie, scriitorul primește un telefon: „– Mihail Afanasievici Bulgakov? – Da. – Tovarășul Stalin vrea să vă vorbească...”. În urma scurtei discuții telefonice pe care o are cu Stalin, Bulgakov obține promisiunea unei mult așteptate întâlniri.

Fascinat de „magia bolșevică”

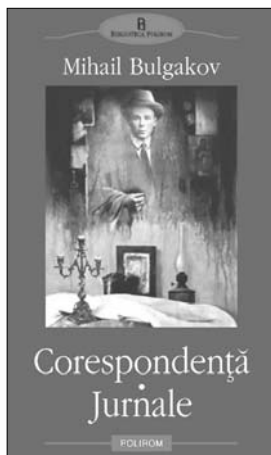
Cea de-a doua scrisoare către Stalin a lui Bulgakov este trimisă pe 5 mai 1930: „Mult Stimate Iosif Visarionovici! Nu mi-aș fi permis să vă deranjez cu această scrisoare dacă sărăcia nu m-ar fi împins să fac un asemenea gest. Vă rog, dacă se poate, să mă primiți în prima jumătate a lui mai. Nu am alte mijloace de salvare”. Nici un răspuns din partea lui Stalin, dar scriitorul este angajat, ca regizor secund, la MHAT.

30 mai 1930: a treia scrisoare către Iosif Visarionovici. Bulgakov cere permisiunea de a pleca în străinătate, în concediu, împreună cu soția, asigurîndu-l pe dictator că „e imposibil să rămîn acolo”: „Am nevoie să văd lumea și, văzînd-o, să mă întorc. Aici e cheia”.

Bulgakov a fost la un moment dat fascinat (înselat) de „magia bolșevică” și de culisele regimului totalitar, la fel ca foarte mulți dintre scriitorii contemporani, cum ar fi Gabriel Garcia Marquez sau Mario Vargas Llosa, care sondează universul intim al tiranului hispanoamerican. Fantasma dictatorului îi bîntuie și

astăzi pe scriitorii latinoamericani care au trăit, și mai trăiesc încă, sub regimuri dictatoriale caracterizate de violență și cenzură. Romanul a încercat astfel, prin intermediul parodiei, să distrugă mitul dictatorului și chiar ideea de dictator.

Mihail Bulgakov, *Corespondență. Jurnalul*, traducere, note și indice de Ana-Maria Brezuleanu, colecția „Biblioteca Polirom”, Editura Polirom, 2006, 26.90 lei

Brumaru 70

Apollinaire, aripi, baltă, baobab, bilă de fildes, bluzițe, bocet, brîscă, brumă, brună, buze, burlane, calești, canapea, carne dulce, catifea, căpșună, cea, ceafșafuri, ceașoric, chelnerițe, corapi, coapse, crini, dantele, dimineți, Dimov, după-amieze, eleve, fecioare, fese, fetițe, fițe, fîntîni, flească, fleș, flori, fluturii, fraged, giuvaiera, glezne, iederă, ierburii, îngerii, jartiere, lacrimi, lapte, leuștean, Lou, mansarde, mărar, mătase, mlî, melci, miere, moale, motani, nimfe, nosalgie, orologii, pahare, parfumuri, păianjeni, pătrunjel, perne, pielea goală, ploaie, poftă, portocală, praf, rai, rîme, rochii, rondel, rouă, sîni, sfîrcuri, spume, subsorii, suflet, Tamara, toamnă, tristețe, umed, Verlaime, vis...

Elemente recurente în poezia lui Emil Brumaru, pe care o împregnează cu un parfum persistent, inconfundabil. De la debutul editorial și pînă la *Submarinul erotic* cel mai recent, autorul nu face „decît” să

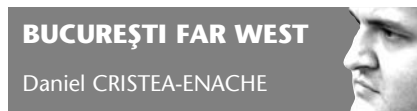
se repovestească, ludic și elegiac, concupiscent și îngîndurat, cu o invenție limitată la un univers de mici dimensiuni și de proprie folosință.

Lumea e la doi pași de noi, pare să ne spună poetul. E suficient să o privim cu atenție și să mîngîiem ușor suprafața lucrurilor, pielea albă a fetelor, foițele subțiri ale cărni și sufletului, pentru ca totul să înflorească. Iată: „Erai atît de frumoasă! / Fîrgeam pentru tine flori largi / Umplute cu îngerii de-amiază / Ce raze-ndesau în desagi // Spre-a merge cu ele-n amurgul / Zărit printre casele-adînci / Cu mîna mijlocu-ți strîngîndu-l / Mereu îți șopteam să nu plîngi. // Și sufletul moale, din pieptul / Ascuns în ferele de mătăsă, / În rouă-l topeam pe încetul / Erai atît de frumoasă!” (*Caligrafie aceluiașă*).

De remarcat raportul cu totul special pe care păcătosul protagonist îl întreprinde cu propriile păcate și cu înaltul lor judecător. Simțurile îi sînt

BUCUREȘTI FAR WEST

Daniel CRISTEA-ENACHE

atît de aprinse, iar obsesiile, atît de prezente și manifeste, încît sensul însuși al moralității se deplasează. Moral este să iubești cît mai mult și, implicit, să păcătuiești cu gîndul și cu fapta. Din povestea biblică a Mariei Magdalena, poetul a reținut parcă numai parcursul de pînă la convertire și alibiurile sale: nu și regretele, căința.

Asistăm la o asociere surprinzătoare a codurilor și limbajelor artistice: stilul cavaleresc se alătură unuia cu totul pămîntesc, aproape naiv în declararea impulsurilor și poftelor sexuale. Nu că Don Quijote și Sancho Panza s-ar amesteca într-o tipologie și un lirism omogene, dar iubita cu părul lung pînă la cer și servitoarea lată-n buci devin fațete, uneori suprapuse, ale erosului cîntat și configurat de Emil Brumaru. Dacă amorul înalt poate fi coborît în

fiziologic, și mișcarea inversă e posibilă, prin investirea cite unui personaj *terre à terre* cu o notă de fabulos a reprezentării: „O, servitoare, dulce servitoare / Din înțelegerea mea copilărie, / Îți miroseam cu lăcomie fusta / Plină de purici din bucătărie // Sutienu-tău mototolit și acru, / Ham pentru țîța grea de arpacăș / Îl sîrutam, mi-l potriveam cu cîrpe / În magazii obscure de lași. // (...) Oh, părul gras, cu rădăcina tare, / Dat la culcare cu petrol lampant, / Infierbînta în el orice agrafă. / Iar curul tău gigantic și vibrant, // Cu bucle cum pernele și roșii, / Purtat în rochiile leoarță de lături, / Ți-l arătai, pe putini aplecată, / Puniind cu-nțelepciune murături!!!!” (*Suprema servitoare*, dedicată „incomparabilei Profira”).

Incomparabilul Emil Brumaru a devenit septuagenar.

DIABLOGURI

Veronica D. Niculescu & Emil BRUMARU

Fragment la regăsirea unei cărți (3)

Emil Brumaru: Înmănărire lui Malte Laurids Brîgge: „*M-am rugat pentru a-mi regăsi copilăria, și ea a revenit, și simt că e tot atît de grea ca odinioară și că în zădar am îmbătrînit*”.

Veronica D. Niculescu: Copilăria chiar e grea. Și totuși, cred că atunci cînd te faci mare devine mai ușor să te copilărești. În prezent; căci în trecut, rîmîn tristețile și ferestrele închise de după care te uitai, și te uitai, și nu venea nimeni pe strada aia a ta unde te simțeau, de atunci, așa de singur. Ce frumos e „zădar”... Cum o fi fost în original?

E.B.: Primul lucru prin care îmi dau seama că am fost copil e că atunci nu mă gîndeam niciodată la moarte! Nu exista, pur și simplu; eram cumva „nemuritor”... Asta mi s-a întîmplat pînă am citit pentru prima dată, pe la vreo 16-17 ani, *Moartea lui Ivan Ilici*.

V.D.N.: Vorbim despre moartea din copilărie? Eu aveam 11 sau 12 ani cînd au murit pe rînd străbunica, bunicele, una dintre ele chiar la noi acasă. Purtam la școală banderolă neagră pe cap, și nu albă. Era o bențiță subțire, de catifea, foarte, foarte frumoasă. Și părul era mai fericit prins așa, și nu cu banala panglică albă. Cînd s-a terminat doliul, bențița neagră s-a mutat la gît, atît de mult o iubeam. Ce era moartea? Moartea era. Dar copilăria adevărată era cea de pe la patru, cinci ani, cînd totul murea de arome, culori, și împrejur, și înăuntru...

E.B.: Cred că doar de pe la cinci ani îmi aduc aminte ca lumea. Stam într-un canton, lîngă linia ferată. Avioanele americane, argintii, venind în valuri, cam la aceeași oră a zilei, să bombardeze... Beteala ce o răspîndeau, feerică, ca să deruteze antiaeriana... Closetul săpat alături de canton, într-un lut strălucitor, cu o coropișniță înfiorătoare cîzută în fundul lui, mișcîndu-se inutil într-o parte și alta... Trasluc cu bobul, iar na, unul peste altul, eu fiind cel mai mic și pus mereu sub grămadă de trupuri vesele... Jocul acela periculos dintr-un pod de hambar: cineva de jos băga un arac ascuțit printre gaură și cel din pod, la pîndă, trebuia să îl prîndă. Atunci mi-a intrat aracul lîngă ochiul stîng, am și acum semnul, eram să rămîn chior; mama a scos un țipăt lung cînd m-am dus plîngînd, cu fața plină de sînge, acasă – ne mutasem din canton în sat... Și cite încă...

V.D.N.: La cinci ani, internată într-un spital, scoasă din cuib pentru prima oară, am înțeles ce mare lucru e să fii iubit, plăcut. Sau, mai exact, că iubirea nu e ceva atît de firesc precum mîna mamei care ți se așază pe creștet. Doar unii dintre copiii din salon se bucurau de bunătatea Cătălinei, o asistentă brunetă, cu păr lung, care ne aducea jocuri, cărți. Recitam din vîrfurile patului dintr-o carte pe care-o știam pe de rost, așa îmi ciștigam faima. Ceva mai tîrziu, povestea aceea cu mîzgălitul rușinos al basmelor rusești – și fug cu gîndul la „dar în zădar am îmbătrînit”, fiindcă și acum am uneori senzația că fac mereu, mereu, același lucru, pentru care trebuie să aștept, tremurînd, o pedeapsă, chiar dacă nedreaptă.

E.B.: Culmea e că eu nu mă prea simt vinovat de nimic! Au avut alții grijă să fie vinoavați în locul meu, îmi tot zic... Îmi amintesc cum mă lua atunci mama la școală ca să nu rămîn singur acasă. Asta se întîmpla la Merișani. Acolo, cît mai locuiam în canton, la mare înghesuială (era și un văr de al meu mai în vîrstă cu cinci ani), am văzut trecînd trenul regal spre Curtea de Argeș. Era de un albastru năucitor de frumos. Dimineața mă duceam să aduc apă cu găleata de la un izvor amenajat cu o țeavă nichelată... Mergeam pe cărare, mă oream pe la găurile de păianjeni și turnam în ele apă rece ca să-i scot afară, unii chiar ieșeau, monștruoși, fricoși, fugind orbește. Se puteau scoate și cu un pai lung dacă aveai răbdare... Și aveam!

Lîngă canton era un prun piernicit, cu umbră puțină. Tata fusese detașat undeva, noi dormeam cu mama, clăie peste grămadă, în singurul pat din singura odaie a cantonului. Vărul meu, la 10 ani, avea ochii veșnic roșii. Noaptea ne sfătuiam cum să o mirosim pe mama cînd doarme, el descoperise jocul ăsta!

V.D.N.: Fricoșii monștruoși fugeau orbește... Îmi imaginez verișorii fugind ca păianjenii pe locul lor de sub păturică, atunci cînd mama uriașă se mișcă prin somn, amenințînd a trezire.

E.B.: Nu prea aveam loc de fugit, doar ne cocolezăm lîngă dînsa, la perete... Vărul meu se lăuda mereu că o miroase pe unde eu nici nu îndrăznesc. Dar jocul s-a terminat repede, într-o bună zi vărul fu expedit urgent la Curtea de Argeș, la o soră de a mamei...

ROCKIN' BY MYSELF

Dumitru UNGUREANU

Willie cel umed

„Voi ține minte pînă la finalul pelerinării mele pe lume acea după-amiază de septembrie, 1973, cînd am văzut primul concert rock.

Era o zi caldă, cu soare blind și vînt răcoros ce alunga zădăful verii. Marginea orașului Macon, unde cei de la Capricorn Records amplasaseră scena, nu se găsea la mare distanță de ferma părinților, leagănul copilăriei mele. A fost un noroc, aș spune, dacă aveam vreo treabă cu muzica rock, blues sau country. Nu mă interesa genul ăsta de distracții, iar de cumpărat discuri nici nu vorbă. Literatura era pe-atunci preocuparea mea principală și mă visam un esist de talia lui Emerson, sau un autor de vocație, precum... Dar nu de literatură vreau să vorbesc.

Așa cum se întîmplă mereu în poveștile de gen, a fost o fată care mi-a deschis urechile spre muzică. Era una subțirică, blondă, cu ochi albaștri, gură mică, umedă și caldă. Purta părul tăiat scurt, mai jos un pic de urechi, și ochelari de vedere ce-i dădeau un aer intelectual, artificios la cei 16 ani ai ei. Eu aveam 17, iar înălțimea și părul lung nu-mi confereau prea multă maturitate. Katy o chema pe fata aia și, după ce mă inițiasse în rockul la modă, am debarcat împreună la concert. Fără să știu, purtasem pe un drum ce nu m-a purtat înapoi decît rareori. În public, Katy și-a găsit niște prieteni, s-au apucat să cînte, acompaniind pe solistul trupei Wet Willie. Acela, Jimmy Hall se numea, avea părul creț, corpul subțire și o centură lată, cînta la harmonică bine, dar nu ca negrii, și se agita la microfon în stilul lui Mick Jagger. Piesele cu care ne-a încîntat se cheamă, în limbajul de specialitate, o mixtură funky-soul-blues-rock. Le poțu asculta pe undeva, sînt fermecătoare, dacă-ți place genul. Nu seamănă deloc cu

Allman Brothers, nici cu alte trupe Sudiste. Eu, cel puțin, nu le găsesc prea multe puncte comune, însă poate mă înșel...

Părăsit, într-un fel, de Katy ochelarișta, mi-am făcut de lucru plimbîndu-mă de colo-colo și studiind oamenii. Mi se părea că trebuie să cunosc lumea, dacă vreau să scriu. Citisem undeva că oricîtă teorie voi turna în mine, scrisul cere sînge și sudoare. Stai, nu te grăbi să spui că asta sînt vorbe celebre, smulse dintr-un context belicos! Pot face o analogie, nu? Atunci am început să caut, nu știam ce. Cînd am văzut-o pe Lucy, rezemată de trunchiul unei magnolii, am avut cea mai frumoasă interioră de întîlnire a destîinului, dacă nu te deranjează vorbele grandioase. Ți s-a întîmplat vreodată să auzi o propoziție stranie, precum „Mona Lisa a fost bărbat” – iar înțelesul ei să depășească situația de moment în care te afli? Asta am auzit eu că pronunța Jimmy Hall pe scenă, uitîndu-se la cele două femei care-l susțineau vocal, numite (ulterior am aflat) The Williettes. Și priveam la cea care încă nu știam că poartă numele Lucy, iar ea privea la mine, cu părul negru fluturînd lung pe umerii goi (îmbrăcase un maiieu galben și pantaloni evazați din doc albastru), iar sîni bogăți parcă plesneau lumina fără milă. În orice caz, privirea mea era lovită, ca și sufletul ce-și deschidea porțile deodată cu muzica lui Wet Willie. *Country Side of Life* cînta Jimmy cu voce umedă, iar eu mă întîlnisem cu Lucy și știam că o să se întîmple ceea ce citisem doar, și așteptam fără curiozitate, cu neștirbită emoție...

...Asta mi-a povestit americanul aflat în trecere pe aici, în continuă căutare a nici el nu știa ce. Sînt 14 ani de-atunci, i-am fost ghid cîteva zile, și parcă aș scrie eu ce n-a scris el...

Cu Silvia Marcovici la Praga

Întîmplarea a făcut ca la ora la care casa canadiană de discuri *Doremi* a pus pe piață un prim volum – două CD-uri și un DVD – cu Silvia Marcovici, violonista română să treacă prin Praga, solistă a unui concert în sala Rudolfinum. Silvia Marcovici, care a interpretat concertul de vioară mai puțin cîntat al lui Carl Nielsen, este aceeași pe care o știam, cu sunetul ei cald, de velur, cu siguranța și precizia intrărilor și a cadenzelor, cu eleganța pe scena pe care face, în timp ce cîntă, cîțiva pași la dreapta și la stînga, ca într-un dans ritual, cu zîmbetul parcă în transă pe care îl adresează din cînd în cînd dirijorului. Am avut ocazia, cu acest prilej, să stau de vorbă cu ea, într-un interviu acceptat cu amabilitate.

SCRISOARE PENTRU MELOMANI

„Muzica nu trebuie înțeleasă, ea trebuie ascultată” (Hermann Scherchen)

Victor ESKENASY, Praga

O primă întrebare: constată că prezentările de concert vă califică în continuare drept artiști români, deși plecați de decenii din România, în timp ce copiii dumneavoastră sînt introduși ca artiști francezi. „Nu, copiii mei nu sînt artiști francezi; băiatul meu se simte francez, e adevărat, însă amîndoi vorbesc perfect românește, scriu, citeșc perfect românește. Eu, de altfel, vorbesc cu ei numai limba română; prima limbă pe care au învățat-o a fost română. Prin dragostea pe care o au față de mine ei se simt români și, prin anumite caracteristici, cînd se duc în România, se simt ca acasă. În rest, au făcut școala în Franța, o parte în Germania la școala franceză. Fata mea e stabilă de șase ani la Geneva, băiatul meu e în Franța și adoră Franța. Pentru ei e foarte greu, chiar glumim acasă, să răspundă la întrebarea ce sînt, e un fel de combinație foarte complicată: sînt români, francezi, elvețieni, italieni și pe deasupra evrei.” Am înțeles că dați recitaluri împreună: „Da, Aimo cîntă cu mine foarte des și acum va cînta în București, pe 17-18 martie îl înlocuiește pe Radu Lupu la Filarmonică; cu Mandel, va face Beethoven 3. Are deja multe concerte. Iar Sara, care a cîntat într-un rol la Opera din Timișoara, are și ea destul de multe angajamente ca soprana”.

Am avut cîteva discuții cu tinerii violoniști români și, încercînd să aflu de la ei ce violonist au ca model, pe cine cunosc în lume dintre marii violoniști, doi dintre ei mi-au menționat-o pe Silvia Marcovici. „Aș vrea să-i cunosc și eu. Cum îi

cheamă? Pentru România, pentru anumiți violoniști și oameni de cultură, e clar că reprezintă un monument istoric, pot spune chiar o legendă. Sînt însă anumite lucruri la ora actuală în România care mă dezgustă profund și care tocmai arată un fel de dispreț și ignorare a unor personalități care au însemnat istoria muzicală a României, începînd cu Ștefan Gheorghiu și terminînd cu mine. Genul Festivalului «Enescu».

În juriul Concursului «Enescu» nu mai sînt chemată, Ștefan Gheorghiu nu mai este nici el chemat.”

M-am mirat cînd tineri sub 20 de ani au spus că vă au ca model, întrebîndu-mă pe ce fel de discuri vă pot asculta și mi-au spus că ascultă încă LP-urile vechi. „Da, dar se pot comanda CD-uri pe Internet, sînt și pe YouTube ș.a.m.d. Ce mă tulbură este că în conducerea Festivalului «Enescu» sînt oameni ca [Ioan] Holender; el habar nu are, nu are nici o idee de muzică simfonică, de vioară și face mizerii. Un om care își rezolvă problemele și urile personale, pedepsind anumiți oameni, ca Ștefan Gheorghiu care are o anumită vîrstă și o anumită notorietate în lumea internațională. Cînd nu o să mai fie, sînt absolut convinsă că va fi ridicat în slavi și va fi considerat cel mai mare profesor. Acum este în viață, stă în București și nu este invitat în juriu la «Enescu». Sînt niște lucruri atît de mici, atît de meschine, încît mă dezgustă foarte mult.”

M-am întrebă de ce nu apare pe CD integrala sonatelor de Beethoven cu Valentin Gheorghiu la pian, de exemplu. „De exemplu sau o mulțime de lucruri de felul acesta. Nu trebuie să uităm că la Festivalul «Enescu» eu am cîștigat premiul întîi. Or, în juriu la Festivalul «Enescu»

sînt oameni care nu au valoare internațională și nici nu au cîștigat Concursul «Enescu». Deci pe baze de relații, de protecție. Sînt niște lucruri foarte dezgustătoare. Pur și simplu o rușine...”

I-am cerut Silviei Marcovici să spună cîteva cuvinte despre seria *Legendary Treasures* a casei canadiene *Doremi*, unde a apărut un prim volum de concerte ale ei.

„Sînt o serie de înregistrări live pe care le-am făcut de-a lungul anilor mei de carieră, din care au fost alese cîteva pentru primul volum. Va apărea și un al doilea volum. Casa *Doremi* are intenția să publice și integrala de Beethoven din care opt sonate au ieșit cu Valentin Gheorghiu, dar lipsesc a 3-a și a 6-a, cu care Electrecordul ar fi trebuit să încheie [ciclul]. Și sînt absolut la dispoziția lor, dar nu am primit nici un telefon, nimeni nu e interesat în treaba asta. Vreau să spun că faptul e de domeniul neglijenței și de lipsă de interes, nu e altceva”.

În prezentarea discurilor de la *Doremi* și-a făcut loc și o scăpare, un concert al căruj dirijor se spune că ar fi necunoscut. „E relativ simplu. Eu nu am avut acest video. Ei m-au întrebă cine este dirijorul de la concertul de Bruch, iar neavînd videoul, pur și simplu a fost o scăpare, nu mi-am adus aminte că era cu Horia Andreescu. Am crezut că este cu un dirijor irlandez cu care era de fapt alt concert. Deci am făcut o confuzie și a fost lipsă de șansă. Am să încerc să le corejez și îmi cer mil de scuze pentru că îl ador pe Horia Andreescu. Am trimis un e-mail și sper ca în următoarele imprimări ale copertei greșala asta să fie corectată. Îmi pare foarte rău...”

Viziunea lepurei Alb

„M-am născut la Londra pe 26 octombrie 1958, mezinul unei familii cu patru copii. Spre surprinderea părinților mei, m-am născut ciine. Această nefericită întâmplare a fost însă curînd acceptată și nimeni n-a mai

suflet un cuvînt despre ea în prezența străinilor. (...) Acum trăiesc într-o căsuță cu ziduri de cărămidă alături de minunata mea soție Jane și de Bonnie, coiotul. Îmi place să mănînc avocado și nu mă deranjează să fiu ciine.”

Așa începe viața stranie a lui Raymond Tiberius Caesar, artist și vizitor de profesie.

De visat, visează de la șase ani, cînd neobișnuita lume dezvăluită pe căi onirice l-a silit să doarmă sub pat, pentru a-și învinge teama. De desenat, desenează încă dinainte de a visa, de cele mai multe ori direct cu pixul pe piele...

Silit să părăsească Anglia, s-a stabilit cu familia peste mări și țări, tocmai în Toronto, iar mai tîrziu a început să lucreze pentru un spital de copii. A sfîrșit dedicîndu-și aproape două decenii aceluia loc pe care îl crede agățat undeva la granița dintre două lumi, dintre ființă și neființă, populat cu oameni și cu îngeri deopotrivă. Încă îl bîntuie frînturi de imagini, trupuri convalescente, cearcăne pe chipurile tinere, zimbete inocente, curaj nebun. Este convins că trăiește uneori visele copiilor stînși în rezervele albe, dar le mulțumește pentru asta: n-ar fi ajuns niciodată artist dacă nu erau ei. N-ar fi prețuit viața atît de mult și nu ar fi înțeles că în fiecare dintre noi se ascunde copilul care am fost.

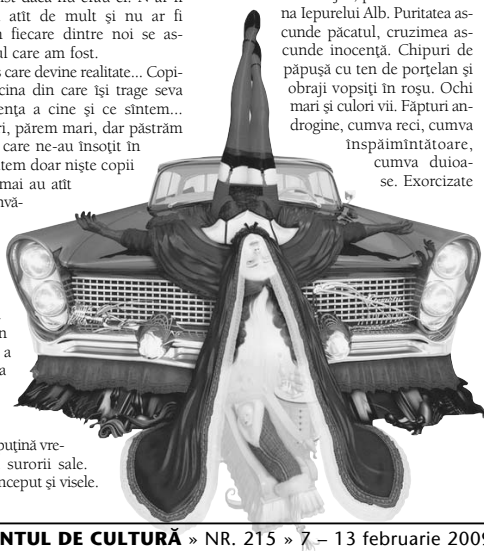
„Ca un vis care devine realitate... Copilul este rădăcina din care își trage seva adultul... esența a cine și ce sîntem... Creștem mari, pîrem mari, dar păstrăm aceleși frici care ne-au însoțit în prima zi. Sîntem doar niște copii bătrîni care mai au atît de multe de învățat și atît de multe de trăit...”

Zece ani n-a mai putut crea. Ceea ce l-a trezit din amorțeală a fost moartea mamei sale, care i s-a stîns în brațe, urmată la puțin vreme de cea a surorii sale. Atunci au reînceput și visele.

Păpușile din vis

„Sufăr de o afecțiune numită paralizia somnului. Mă trezesc, dar nu mă pot mișca, și văd, aud sau simt lucruri pe care medicii le numesc halucinații, deși eu cred că sînt cu totul altceva. Renunțasem să mai crez, dar cînd au reînceput visele am înțeles că în subconștient există un fel de poartă spre ceea ce eu numesc hiperrealitate. Am ales să nu cred sau să neg ceea ce văd, ci pur și simplu să folosesc aceste imagini în arta mea. Artă pare cea mai potrivită metodă de a exprima conștient ceea ce se află în subconștient. Nu sînt un mistic... Nu caut explicații raționale pentru acest fenomen. Pur și simplu îl trăiesc. Uneori sînt recunoscător pentru această capacitate, alteleori nu...”, mărturisește Ray Caesar.

Lucrările sale, create integral pe computer, dezvăluie o lume unde totul e cu susul în jos, precum în viziunea lepurei Alb. Puritatea ascunde păcatul, cruzimea ascunde inocență. Chipuri de păpușă cu ten de porțelan și obraji vopșiți în roșu. Ochi mari și culori vii. Făpturi androgine, cumva reci, cumva înspăimîntătoare, cumva duioase. Exorcizate

DISPLAY

Diana SOARE

din nopțile în care locuiau, devin de-a dreptul frumoase. „Ceea ce numim Rău nu sînt altceva decît cele mai slabe, mai speriate, mai temute lucruri pe care le ascundem în noi, în lăcașurile întunecate ale minții unde ne este teamă să părătrundem. Imaginile sînt o formă de a scoate aceste lucruri la lumină, o lumină atît de strălucitoare, încît le purifică.”

VOCILE ÎNCHISE-N LUCRURI

„Oamenii cred că pictez copii, dar se înșală. Pictez sufletul omensc, imaginea tulbură a celei mai ascunse părți din noi. Unii le numesc fantome sau spirite, însă eu le văd drept întruparea a ceea ce sîntem cu adevărat, alcătuite din nadins din lucrurile pe care ne-am umplut viața. Ca o carte veche și minunată pe care o găsești într-o zi și care te fascinează într-atît încît te lași prins de vraja ei, pierzînd legătura cu realitatea, cufundat în poveste. Cred că așa e și cu viața. Dacă te îndrăgostești de o melodie sau de o cutiuță de bijuterii, lucrurile astea devin o parte din sufletul tău, tot la fel cum tu lași o parte din tine în ele cînd părăsești această lume... Data viitoare cînd intrăți într-un magazin de antichități, faceți gîndurile să tacă și veți auzi vocile încrustate în toate acele lucruri vechi... le veți auzi cîntînd...”

VOI N-AȚI ÎNTREBAT fără zahăr VĂ RĂSPUNDE

BOBO

Mincinosul sau Viața ca în abis

Eu m-am născut dintr-o păstăie. Cînd eram mic, mama lucra la fabrica de mănuși. Împreună cu alte femei, mama împletea mănuși din ațele alea care rămîn cînd mîncăm păstăi. Și într-o păstăie eram eu, foarte mic. Mama zice că de atunci îmi place mie să mănînc legume. Mhmm. Eu n-am avut tată și din cauza asta copiii rîdeau de mine la grădiniță și spuneau că sîntem săraci, că nici măcar un tată nu ne putem cumpăra. Eu am plecat de acolo, dar în ultima zi, m-am dus la ei cu o biluță de sticlă și le-am spus: uite, pentru că eu n-am tată, Dumnezeu mi-a dat această biluță, care e sufletul meu. Și în ea Dumnezeu mi-a pus o viață frumoasă și acum o să pot ieși la pensie, n-o să mai trebuiască să vin la grădiniță, pentru ca biluța aia e ca și cum am terminat deja 3 grădinițe, am avut 5 soții și am trăit 180 de ani. Copiii au fost foarte invidioși. Oricum, mama nu m-a lăsat la pensie și a trebuit să merg la școală. Într-o zi am scuipat în mijlocul clasei și din scuipat s-a făcut o tufă. Pentru că mîncasem multe legume. Tufa a crescut, a crescut așa de mare, în toată școala, a intrat în toate clasele, și o ramură a ajuns pînă în biroul directorului. Pe ramură a crescut un măr mare care i-a căzut

directorului în cap. Și de aia m-au dat afară de la școală, că s-a supărat directorul. Cînd am mai crescut, îmi plăcea o fată de la mine din fosta clasă. Dar care avea un prieten. Și într-o zi i-am urmărit cînd se pupau în parc și mi-am trimis mîna stîngă, că la mine mîinile se desprind, de la păstăi, să plimbe un ciine prin fața lor. Și ei cum se pupau, deodată, trece o mîină prin fața lor plimbînd un ciine maidanez de lesă. El s-a speriat foarte tare și a fugit, dar ea a început să ridă și a rămas să se joace cu ciinele. Așa ne-a cunoscut. O iubesc. Acum lucrez la fabrica de mănuși în locul mamei. Dar nu sînt la sectorul de împletit, ci la sere. Directorul e foarte bun cu mine. Din cauză că și eu sînt foarte bun cu mănușile. Mi-a dat o seră numai a mea, de care trebuie să am grijă împreună cu prietena mea și să nu mihi spunem la nimeni. O seră cu păstăi top secret. Dar nu seamănă deloc cu păstăile plantele astea, seamănă mai mult cu tufa pe care am scuipat-o cînd eram în clasa a 2-a sau cu mîna pe care mi-am desprins-o atunci în parc. Din cînd în cînd, mă plictisesc și mestec cite o frunză, și atunci îl văd pe tata.

Suplimentul de CULTURĂ

Marcă înregistrată – Editura Polirom și „Ziarul de Iași”. Proiect realizat de Editura Polirom în colaborare cu „Ziarul de Iași”. Se distribuie gratuit împreună cu „Ziarul de Iași”.

Adresă: Iași, B-dul Carol I, nr. 4, etaj 3, CP 266, tel. 0232/ 214.100, 0232/ 214111, fax: 0232/ 214111

Colegiul editorial: Emilia Chiscop, Florin Lăzărescu, Lucian Dan Teodorovici (senior editor)

Redactor șef: George Onofrei

Redactor șef adjunc: Anca Baraboi

Secretar general de redacție: Florin Iorga

Rubrici permanente:

Adriana Babeți, Bobi și Bobo (Fără zahăr), Emil Brumar, Ruxandra Cesereanu, Emilia Chiscop, Mădălina Cocea, Daniel Cristea-Enache, Radu Pavel Gheo, Casiana Ioniță, Florin Lăzărescu, Diana Soare, Lucian Dan Teodorovici, Luiza Vasiliu, Constantin Vică.

Carte: Doris Mironescu, C. Rogozanu, Bogdan-Alexandru Stănescu.

Muzică: Victor Eskenasy, Dumitru Ungureanu.

Film: Iulia Blaga. **Teatru:** Mihaela Michaelov.

Arte vizuale: Matei Bejenaru, Marius Babias.

Caricatură: Lucian Amari (Jup).

Grafică: Ion Barbu. **TV:** Alex Savitescu.

Ediția de Iași: Diana Soare

Ediția Națională: Elena Vlădăreanu, R. Chirțu, Veronica D. Niculescu.

Publicitate: Oana Asaftei, tel. 0232/ 252294

Distribuție / Abonamente: Mihai Sărbu, tel. 0232/ 271333. Media Distribution S.R.L., tel. 0232/ 216112

„Suplimentul de cultură” este înscris în Catalogul presei interne la poziția 2378. Pentru abonamente vă puteți adresa oricărui Agenții Rodipet din țara sau oricărui oficiu poștal. Citiitorii din străinătate se pot abona la adresa: export@rodipet.ro.

Tarife de abonament: 18 lei (180.000) pentru 3 luni; 36 lei (360.000) pentru 6 luni; 69 lei (690.000) pentru 12 luni

Tipar: Print Multicolor

Responsabilitatea juridică pentru conținutul articolului îi aparține autorului » „Suplimentul de cultură” utilizează fluxurile de știri NewsIn » Manuscrisele primite la redacție nu se înspolază

ENȚICLOPEDIA
ENCARTA
Luiza VASILIU

Subsol desenat

„Lire”-ul pe februarie vine la pachet cu o bandă desenată. Cum așa?, veți întreba. Tocmai când e-un dosar special dedicat lui Nietzsche? Exact, tocmai atunci. Pentru că BD-ul respectiv n-are legătură cu filosoful, ci cu o expoziție nou-nouă de la Luvru (intitulată, curtenitor, *Le Louvre invite la bande dessinée – Luvrul invită banda desenată*). În 2005, muzeul a creat în colaborare cu Editura Futuropolis o colecție de BD, oferindu-i cite unui artist posibilitatea de a concepe un album care să preia o colecție, un decor, o istorie de-a Luvrului. Totul pentru ca două feluri de-a privi arta aparent incompatibile să schimbe preț de-o carte niște semne de prietenie. *Les Sous-sols du révolu. Extraits du journal d'un expert – Subsolurile trecutului. Fragmente din jurnalul unui expert*, de Marc-Antoine Mathieu, e a doua apariție din colecție și e titlul pe care „Lire” a ales să-l tragă în tiplă împreună cu revista și să-l ofere cititorilor ei. Enciclopedia a deschis *Subsolurile* și a rămas atît de fermecată de rafinementul și inteligența unei cărți cu desene alb-negru, încît n-a mai vrut să plece de-acolo. A luat-o pe urmele lui Eudeste Le Volumeur, angajat prin contract de muzeu (numit anagramatic „le voulu démesuré” sau „le seul mou du rêve”) să măsoare întinderile nesfîrșite ale clădirilor sale. Sintem cam pe la 1840, dar motto-ul din Bergson ne avertizează că „timpul e invenție sau nu e absolut nimic”. Să mergem deci cu Eudeste. O să coborîm în cele mai adînci pivnițe, acolo unde, „fără organul giroscop al orientării”, ești pierdut. Restauratorii lucrează pe întineric, pentru că lumina denaturează culorile, experții îmbătrînesc în culoare uitate, arhiva e borgesiană, neorestaurea presupune revenirea la sculpturile atinse de vreme, unii plănuesc chiar un muzeu al nasurilor false, alții (curatori) se antrenează pentru expoziții viitoare cu rame fără pinze și sint cucerii de ideea unei rame înramate, iar variațiile imperceptibile ale zimbelului Mona Lisei sînt reduse la tăcere de inventarea dagherotipului. Nu știu dacă ați văzut vreedată Luvrul. Dar dacă-l vizitați așa cum l-a gîndit Mathieu, Eudeste va fi bucuros să vă arate ce-ascund subsolurile desenate ale muzeului fără nume.

Vortexul lui Desplechin

Constat că mi-e greu să scriu despre *O poveste de Crăciun/Un conte de Noel*, filmul lui Arnaud Desplechin care l-a concurat anul trecut la Cannes pe *Entre les murs*. Nu pentru că m-ar fi lăsat indiferentă sau pentru că nu mi-ar fi plăcut, ci pentru că s-a întîmplat un lucru ciudat: au trecut vreo șapte zile de cînd l-am văzut la vizionarea de presă (la Cannes l-am sacrificat pentru că trebuia, pardon de expresie, să transmit!), timp în care, asemeni unui organism viu, el s-a și închis asupra lui. Pacl!

FILM

Iulia BLAGA

Probabil că are vreun mecanism de apărare. O li asemeni unui pește-mămăligă deghizat în plantă, care dormitează pe fundul oceanului și care își coordonează umorile după curenții subterani. Nu e agresiv, ci defensiv. Se protejează. Încerc atunci să fac apel la memoria senzorială, un rappel second hand la ce s-a întîmplat cu o săptămîină în urmă.

Mai întii că stilul lui Desplechin e la început derutant. Dacă pleci cu idei preconceptuate despre cit de fluent și de coerent trebuie să fie un film, ai surprize mari. Stilul se modifică de la o secvență la alta și chiar înlauntrul secvențelor, ca și cînd actorii ar juca cu geamul deschis și curentul ar umfla perdeaua, mișcînd prin casă mirosurile aduse din stradă. Ce se întîmplă pe ecran e mult, e dens. Povestioare aparent fără importanță, legate prin intermezzo-uri în care personajele ni se adresează, ca și cum am împărțit camera cu ei (ca și mirosurile – de mîncare, de primăvară, de ploaie – aduse din stradă). Unele secvențe

se închid și se deschid prin întunecare, ca la începuturile cinematografului, ca într-o poveste. Da, ramele sînt numeroase, chestia e că sînt vălurite și schimbătoare.

Ritmul inegal al filmului îți controlează pulsul

Pe urmă – dacă stai cumtine – nici nu ajuungi la jumătatea filmului cînd realizezi că ritmul lui inegal îți controlează deja pulsul. *O poveste de Crăciun* e de fapt un film foarte muzical, dar nu apreat și frivol ca valsul, ci viu, adevărat și liber cum numai jazzul poate fi. Nu degeaba găsești jazz și „pe exterior”, pe coloana sonoră (tatăl din film, interpretat de Jean-Paul Roussillon, studiază în mai multe rînduri o bucată de Charles Mingus). Iar „pe interior”, jazzul lucrează într-un fel pe care mi-e la fel de greu să-l reproduc pe cit mi-e de greu să reproduc o bucată de jazz.

Cert este că, la un moment dat, glu-mele tari, reacțiile uneori aiurea ale

O poveste de Crăciun/Un conte de Noel, de Arnaud Desplechin. Scenariul: Arnaud Desplechin și Emmanuel Bourdieu. Cu: Catherine Deneuve, Jean-Paul Roussillon, Mathieu Almaric, Anne Consigny, Chiara Mastroianni

membrilor familiei Vuillard, reuniți de Crăciun în jurul mamei care tocmai a aflat că are cancer, ajung să nu te se mai pară mult prea dure. Anumite gesturi ale personajelor sau opțiuni regizorale sau amestecuri temporale nu ți se mai par deplasate. Se întîmplă așa pentru că deja te-ai racordat la ritmul filmului, iar acesta a funcționat (știu că am mai spus-o) ca o turbină care a pătruns tot mai adînc și în povestea personajelor, dar și în povestea ta. Un vortex. Poate e doar impresia mea, dar există un prag dincolo de care tot ce

se întîmplă între personaje – între sora care-și urăște fratele mai mic, între fratele mai mic și mama căruia e singurul care-i poate da viață/măduvă etc. etc., sau între prezent și trecut – devine dureros ca ulcerul (deși ești conștient că are și partea lui amuzantă). Am impresia că, mai degrabă înconștient, regizorul a reușit să creeze un mecanism prin care poate, ca într-o terapie, să provoace subconștientul și să-l facă să trimită la lumină, în prezent, lucruri ținute captive. O breșă care se obturează repede.

Povestea școlii de Feți-Frumoși și Ilene Cosînzene

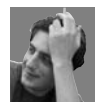
O fost odată ca niciodată un împăratu mai molatec din hire cari n-o deprins la vremea potrivită gustu războiului la cîmp deschis cu felurile dobitocenii din vremea lui. Cum s-o-ntîmplat nici să nu-l atace nimenea, împăratu nostru s-o hotărît încã din tînerete că decît să meargă la războiu mai bine citește-o carte. Și uite-așa, din carte-n carte, de la o pagină la alta, aista s-o trezit pe nebăgare de seamă mare iubitoriu de basme, de Feți-Frumoși și Ilene Cosînzene.

Da' vai ș-amar de sufletu

lui, căci iubirea poartă după ea și mare năcazu: împăratu murea de obidă că nu intrase și el într-o poveste cari să-l pomenească măcar în fuga calulu laolaltă cu alți eroi. Ș-atuncea adînc o chibzuit el în creiri lui cum s-ajungă de basm, ș-odată i s-o luminat gîndu: dacã tăt nu-i place lui să meargă la războiu cu felurile dobitocenii, batăr să-i sprijăne pe aceia cari o fac, poate o să zică o vorbă bună vriun sărman și de el într-o poveste. Ș-atuncea o dat sfărăn-țără că deschide o școală de Feți-Frumoși

și Ilene Cosînzene. Ș-o trimăs oameni lui ș-o pus laolaltă tăt Feți-Frumoși și Ilenele Cosînzene ai mai știuți, dar și copchii cei frumoși din împărății, ca să-i instruiască, să-i sprijănească și să-i înmulțască el la școala lui.

Întău tăt păre bine și frumos, da' apoi s-o stricat trebile. Feți-Frumoși și Ilenele Cosînzene ai mai știuți o-nceput să stee mai mult cu burta la soare și să nu facă nimica-nimica doar să-și depeze basmele lor de cînd erau mai tineri și vrednici. Apoi dintre copchii de la

TRIMISUL NOSTRU SPECIAL

Florin LĂZĂRESCU

școala lui doar vrio doi s-o ales adevărat Feți-Frumoși și Ilene Cosînzene, da' mai mulți o crescut căpcăuni și mume-ale-pădurii – după cum se vede le era hirea. Și aiștia mulți o-nceput să meargă la-mpăratu și să-i verse otravă-n ureche și hiere-n față că cică ei o ajuns neputincioși, căpcăuni și mume-ale-pădurii nu că așa le era lor hirea, ci pentru că împăratu nu i-o iubit și i-o sprijănit la fel ca pe aiă vrio doi cari o crescut adevărat Feți-Frumoși și Ilene Cosînzene. Împăratu s-o

speriat ș-o-nceput să se apere, ș-o zis că-și ia minile de pe aiă vrio doi ș-aștea n-o să mai hie nimica. Da' degeaba, că adevărați Feți-Frumoși și Ilene Cosînzene plecase în trebile lor de cari s-auzea povești în tăt ceasu.

Ș-atuncea o samă de Feți-Frumoși și Ilenele Cosînzene de-aiă mai bătrîni, bașca mumele-pădurii și căpcăunii tineri, o prins și mai mare ură pe-mpăratu și cari cum l-o prins l-o bătuț și până la urmă l-o mîncat de tăt.

Ș-așa s-o-nvrednicit să hie de basm împăratu nostru.

ISSN 1584-8272

